

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

14e jaargang nummer 2 – zomer 2017



In dit nummer:

Vrede en alle goeds: de echo van Franciscus van Assisi in onze dagen
De Bovenzaal: werd het Watermantijdperk tweeduizend jaar geleden al aangekondigd?



De vijf inwijdingen van het christendom, deel 2: Jezus leefde ons de vijf grote inwijdingen voor Verslaafd aan God? Interview met auteur Peter Rollins over een modernere, vrijere Godsbeleving

**Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis**

Reflectie, 14e jaargang nummer 2 – voorjaar 2017

4 De vkk in een notendop: de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland, een overzicht van de uitgangspunten en organisatie

7 **Vrede en alle goeds:** De echo van Franciscus van Assisi in onze dagen [Ojas Th. de Ronde]

13 Het Boek des Levens: *gedicht* [Lydia Schaap]

18 Missie en visie van de VKK: Een overzicht van de missie, de visie en de waarden van de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

23 **Interview met Peter Rollins:** Spraakmakend interview met de Ierse schrijver, theoloog en filosoof Peter Rollins

28 Boekbesprekingen

- Steenrots en struikelblok: *Petrus in de evangelies, handelingen en brieven*
- Verslaafd aan God (Peter Rollins!)
- God en de kunst van het vissen
- Kwaliteit van leven: *Het humanisme van Martin Buber*
- Troostrijke tranen: *van verdriet naar veerkracht*
- Homo Deus: *een kleine geschiedenis van de toekomst*
- De geest uit de fles: *hoe de moderne mens werd wie hij is*
- Het niemandslân van een moeder: *als je kinderen je dood verklaren*
- Meegaan tot het einde: *Stervende mensen bijstaan*

- Tijd van woede: een geschiedenis van het heden
- Natuurlijk gezond · Overwonnen verlangen · De droom
- Leef je Zelf, en activeer je innerlijke kracht
- Kijken in de ziel: de achterblijvers
- Ego: geluk kan niet groeien in de schaduw van verlangen
- Ken mij niet [thriller]

Reflectie verschijnt vier keer per jaar, onder auspiciën van de regionair bisschop van de vkk in Nederland.



Colofon

Redactie:

Aat-Lambèrt de Kwant, hoofdredacteur
Mgr P. O. Baaij, voorzitter redactieraad
[de functie van eindredacteur is vacant]

Redactie-adres:

Van de Veldelaan 862, 1816 PX Alkmaar
Redactioneel e-mailadres: reflectie@vkk.nl

Voor abonnementen:

abonnementen@vkk.nl

Penningmeester:

Bankrekeningen:

NL89INSIO732453690 of:

NL85INGB0000302100

ten name van: VKK/CKB

Ontwerp/vormgeving:

Edward Koster

Omslagillustratie:

Zomer bij de Church of the Transfiguration
op Kizhi eiland (in Karelië, Rusland);
ontwerp/uitvoering door Edward Koster



Drukwerk:

Drukkerij Van Asselt te Lemelerveld
Website: www.drukkerijvanasselt.nl

Abonnementen:

Een jaarabonnement kost € 17,50 (voor
niet-kerkleden).

Toezending van artikelen:

De redactie houdt zich het recht voor artikelen in te korten, te redigeren – zo nodig in overleg met de auteurs – of te weigeren. De inhoud van de artikelen vertolkt niet noodzakelijkerwijs de standpunten van de vkk in Nederland of die van de redactie. Elke auteur schrijft op persoonlijke titel, tenzij er aangegeven is dat er sprake is van een officieel kerkelijk document.

Kopij:

Sluitingsdatum van kopij voor het herfstnummer: 1 augustus 2017. Het herfstnummer zal verschijnen rond 1 oktober.

Officiële informatie:

ISSN 1574-2776

Website vkk: www.vkk.nl

Reflectie

Magazine voor religie en spiritualiteit
belicht vanuit theosofie en gnosis

Woord vooraf

In dit zomernummer van *Reflectie* staan helaas betrekkelijk weinig artikelen uit eigen gelederen. Bij de taakverdeling tussen de vertrokken eindredactrice en de hoofdredacteur was de afspraak dat eerstgenoemde zou zorgen voor voldoende nieuws en artikelen uit vkk-kring en dat deed zij prima. Nu zij is vertrokken is het de bedoeling dat, zo lang er geen nieuwe eindredacteur is, de hoofdredacteur deze taak op zich neemt. Maar hij moet zich nog wat inwerken waar het haar contacten betreft... en daar is tijd voor nodig.

In deze editie dus meer artikelen van buiten de vkk, maar die mogen er zijn. *Reflectie* wil (waar nodig: *kritisch*) reflecteren op de spirituele ontwikkelingen die momenteel gaande zijn, maar wil ook voeden en informeren; en we vinden steeds weer schrijvers in zowel eigen kring als daarbuiten die hun visie met ons willen delen.

Met toestemming van de uitgever (Skandalon) plaatsen wij een echt spraakmakend interview met de Ierse schrijver, theoloog en filosoof Peter Rollins. Dit speciaal naar aanleiding van zijn opmerkelijke laatst verschenen boek *'Verslaafd aan God'* (zie recensie op blz. 28).

De centrale term die hij in dit boek wil onderzoeken en ontsluiten is 'afgoderij'. In het bijzonder wil hij laten zien hoe het idee van God zoals dat in grote delen van de kerk wordt gepreekt niets meer is dan een onmachtige afgod. *'Eenvoudig gezegd leidt dit tot de stelling dat God wordt behandeld als niets meer dan een produkt, een produkt dat zekerheid en bevrediging belooft terwijl het niets anders dan onwaarheid en onvrede laat zien.'*

Ook in dit nummer weer een lezenswaardig artikel van Ojas de Ronde; deze keer over Franciscus van Assisi. *'Als we,'* zo zegt hij, *'ons nauw verbonden voelen met alles wat bestaat, dan ontspringen soberheid en zorg spontaan. De armoede en soberheid van sint Franciscus waren niet slechts een laagje ascese, maar iets veel radicalers: een weigering om de natuur te beperken tot iets dat alleen maar gebruikt en gecontroleerd kan worden.'* Franciscus van Assisi blijft actueel in zijn christusbewustzijn en in zijn boodschap van 'vrede en alle goeds' voor alles wat leeft.

In haar artikel *'De Bovenzaal'* wijst Wies Kuiper erop dat er in de wereld waarin we nu leven allerlei zaken zijn die om een oplossing vragen. *'We weten en voelen diep in ons zelf dat we aan het begin van een ander tijdperk staan. Maar we zitten nog steeds in de overgangperiode. Er moeten eerst nog een aantal dingen uit de voorafgaande periode opgeruimd worden en dat gebeurt nu overal om ons heen in het klein maar zeker ook wereldwijd. Dat opruimen gebeurt veelal niet dankzij ons helaas, maar heel vaak ondanks ons. Het zou beter zijn als we mee zouden werken, maar dan zouden we ook moeten weten waar naartoe dan?'*

Ex-politicus (voor Groen Links) en publicist Hans Fedddema schreef het artikel *'Spiritualiteit als een meer vanuit het hart leven'*. Hij zegt: *'We zijn er ons vaak vaak niet van bewust, maar de Bron is aanwezig als stille Kracht op de achtergrond. Een Kracht die ons veel meer draagt, subtiel leidt en doet stralen dan we denken. Zijn is in dit bewustzijn – in verwondering zonder veel oordeel/veroordeling en vooral vanuit verbinding met je Bron leven – net zo belangrijk als doen.'*

Wij wensen u veel leesplezier en... voortal inspiratie!

Aat-Lambèrt de Kwant
hoofdredacteur/eindredacteur ad interim



De Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

De Vrij-Katholieke Kerk in een notendop

Wat is de Vrij-Katholieke Kerk?

De Vrij-Katholieke Kerk (vkk) is een onafhankelijke en autonome kerk. De vkk kenmerkt zich door het begrip 'vrijheid' en daarmee onderscheidt ze zich van alle andere katholieke uitdrukkingsvormen. Ze kent de vrijheid van gebruik en interpretatie van de Heilige geschriften. Het uit zich in haar benadering van de zeven sacramenten, de liturgie, het ceremonieel. Ze is vrij van dogma's. Bovendien staan alle ambten open voor mannen zowel als voor vrouwen. Zij staat iedereen die met eerbied het altaar wil naderen toe om ter communie te gaan.

De sacramenten in de vkk, zoals de *heilige communie*, de *doop*, het *vormsel*, het *oliesel bij sterven* en de *voltrekking van het huwelijk*, zijn in principe voor iedereen toegankelijk.

De Vrij-Katholieke Kerk: een kerk van religieuze vrijheid

De vkk biedt mensen die op zoek zijn naar religieuze vrijheid en die rituelen waarderen, de mogelijkheid om deel te nemen aan diensten die zich kenmerken door het mystieke karakter.

Ieder mens heeft van nature het vermogen om vanuit innerlijk weten tot bewustzijn te komen. Ritueel en liturgie zijn krachtige elementen om te groeien.

De vkk hecht ook waarde aan denkbeelden uit jodendom, boeddhisme, hindoeïsme, islam, soefisme en bahai. Aspecten uit deze en andere richtingen vormen onderdeel van de beleving van de mensen in deze gemeenschap; het geloof in karma en reïncarnatie komt binnen de vkk voor. In de kerk is veel aandacht voor de esoterische en symbolische achtergronden van het ritueel en de liturgie. Naast bijbelteksten worden ook gnostische geschriften gebruikt.

Geen godsdienst boven waarheid

De theosofische gedachte 'geen godsdienst boven waarheid' geeft precies aan waar het in de vkk om gaat. Met elkaar zijn de kerkgangers op zoek naar antwoorden op levensvragen: *wie ben ik, waar ga ik naar toe, wat is de zin van het leven en wat gebeurt er na de dood?* Die zoektocht naar antwoorden is heel persoonlijk. Interpretatie naar eigen inzicht en vrijheid van individuele keuzes worden gestimuleerd en gewaardeerd. De vkk heeft geen binding met Rome en kent geen dogmatische autoritaire visie met betrekking tot levensthema's.

De organisatie van de Vrij-Katholieke Kerk

Het hoofd van de vkk is Christus. De vkk legt nadruk op onvoorwaardelijke liefde, acceptatie en vriendschap voor eenieder.

De Vrij-Katholieke Kerk wordt bestuurd door de *Algemene Bisschoppelijke Synode*, met een door de bisschoppen verkozen Voorzittend Bisschop (de *regionaris*) als voorzitter en uitvoerend hoofd.

Al het werk binnen de deze kerk, zowel door de geestelijkheid als de organisten, de bestuurlijke taken en het onderhouden van de kerkgebouwen wordt vrijwillig uitgevoerd. De geestelijkheid ontvangt geen geldelijke vergoeding voor de uitoefening van hun ambt.

In 2003 is besloten ook vrouwen toe te laten tot alle geestelijke ambten, daarmee werd erkenning gegeven aan de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen.

Het Vrij-Katholiek Instituut voor Educatie is het opleidingsinstituut voor de geestelijkheid en organiseert openbare bijeenkomsten voor belangstellenden.

Een overzicht van alle Vrij-Katholieke kerkgemeenten in Nederland per 1-1-2017

Kerkgemeente Amsterdam

◆ St. Gabriëlkerk

Deurlloostraat 17, 1078 HR Amsterdam

Eerstaanwezend priester: P.J. (Piet) Standaar; tel. 036-5246426

Secretariaat: mw. G. (Gerda) Baaij; tel. 036-5333025

E-mail: amsterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Arnhem

◆ Onze Lieve Vrouwe en al Haar Engelen

Wagnerlaan 90, 6815 AG Arnhem

Eerstaanwezend priester: vacant

Secretariaat bestuur: dhr. B.H.M. (Ben) Derksen; tel. 026-3235443

E-mail: arnhem@vkk.nl

Kerkgemeente 's-Gravenhage

◆ St. Albaanskerk

Rietzangerlaan 2a, 2566 sv Den Haag

Eerstaanwezend priester: Theo G. M. Mensink; tel. 033-4638665

Secretariaat: mw. Renée Bost

E-mail: den_haag@vkk.nl

Kerkgemeente Haarlem

◆ St. Raphaëlkerk

Popellaan 1, 2061 GS Bloemendaal

Rector: mgr. Gert Jan van der Steen; tel. 0521-351077 en

0654-774547

E-mail: gert@palstar.nl

Eerstaanwezend priester: Arthur Robinson; tel. 023-5323193

Secretariaat: mw. José Robinson; tel. 023-5323193

Kerkgemeente Naarden

◆ St. Michael and All Angels

Meentweg 9, 1411 GR Naarden

Eerstaanwezend priester: P. (Parcival) van Gessel

Telefoon pastoraal: 036-8440174

Telefoon bestuur: 035-6932664

E-mail: naarden@vkk.nl

Kerkgemeente Rotterdam

◆ St. Franciscuskerk

Gerrit van der Lindestraat 65, 3022 TE Rotterdam

Eerstaanwezend priester: R. (Ronald) Engelse; tel. 0180-313975

Contactadres: mw. J. (Joke) Wolters-Stok; tel. 010-4269528

E-mail: rotterdam@vkk.nl

Kerkgemeente Utrecht

◆ St. Maartenskapel

Herenstraat 27, 3512 KB Utrecht

Eerstaanwezend priester: F.A. (Frank) Kouwe; tel. 073-6566318

Secretariaat: dhr. Peter Fokker; tel. 030-2899184

E-mail: utrecht@vkk.nl

Kerkgemeente Zwolle

◆ St. Michaëlskerk

Enkstraat 44, 8012 TX Zwolle

Eerstaanwezend priester: mw. W. (Wies) Kuiper; tel. 038-

4531384

Secretariaat: dhr. Mans Hofman; tel. 0640-938557

E-mail: manshofman@life.nl

Leren omgaan met het kwaad (ook dat in je eigen hart)

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Peilloos lijden en onvoorstelbaar verdriet, het afgrijzen van de slachtoffers en de gruwel van al die zinloze, massale verbrandingen in gasovens en al die slachtingen, die nog steeds *gebagatelliseerd* en door enkelen zelfs glashard *ontkend* worden. Het zijn mijn vrienden niet, deze ontkenners van dit kwaad, dat intussen weer wortel schiet, zonder dat het herkend wordt. In deze column ga ik in op enkele boeken die ingaan op het begrip kwaad, dat mij nogal bezig houdt. Maar daarnaast weet ik het leven te vieren: het gaat om zowel het signaleren als ook het weer loslaten en de vrolijke Kwant te zijn die ik doorgaans ben. De illustraties geven deze column ook een wat luchtiger karakter.

Honderdduizend jaar geleden leefde de *homo sapiens* nog een tamelijk onbekommerd bestaan in een uithoek van het Afrikaanse continent en deelde hij de planeet met ten minste vijf andere menssoorten.

Maar op een zeker moment onderging het brein van deze mens, zo zegt Harari, een ingrijpende verandering: nu kon hij zich plots verbeelden dat het gras elders wel eens groener zou kunnen zijn, en dus maakte hij zich op om de wereld te veroveren. Harari laat ons in zijn boek *Sapiens*¹ kennismaken met het meest dominante wezen op aarde: de mens. En van diens geschiedenis, zoals hij die weergeeft, word je niet bepaald vrolijk.

In de afgelopen eeuw zijn keer op keer miljoenen mensen vermoord in campagnes van grootscheepse vernietiging, met de pas herdachte *Holocaust* als het absolute dieptepunt. Hoe kunnen we deze verschrikkingen begrijpen? Al ruim een halve eeuw wordt erop gewezen dat de massamoordenaars 'gewone mensen' zijn.

Dus: 'U en ik zouden onder dezelfde omstandigheden hetzelfde gedaan hebben.' Abram de Swaan bestrijdt deze 'banalisering van het kwaad'. Zijn boek *Compartimenten van vernietiging*² bevat een uitvoerig overzicht van de grootste massamoorden in de twintigste eeuw.

De Holocaust als absoluut dieptepunt

De vorige eeuw was er één van tomeloos geweld en Swaan noemt zo'n anderhalf dozijn gevallen waarbij vaak miljoenen, soms tientallen miljoenen slachtoffers omkwamen.

Je wordt er letterlijk koud van als je de gevallen de revue laat passeren. Het absolute dieptepunt van massavernietiging van menselijk leven was de Holocaust, de uitroeiing door de nazi's van zo'n zes miljoen (en ga nu niet zeggen dat dit *zionistische propaganda* was!) Europese joden en zovele andere mensen. Swaan wijst ook o.a. de Stalin-terreur, de *Culturele Revoluties* van Mao Tse Toeng in China en van de Rode Khmer in Cambodja. Een eindeloze en onvolledige lijst, die toch een beeld geeft van de frequentie, de omvang en verscheidenheid van de (vele) massamoorden die in de twintigste eeuw plaatsvonden.

In een tijd waarin ons dagelijks berichten over tomeloos en niets en niemand ontziend geweld bereiken is het zinvol om na te denken over de vraag: wat mensen ertoe beweegt om hun toevlucht te nemen tot alles en iedereen vernietigend geweld. Hoe komt het dat sommige mensen hun toevlucht nemen tot geweld en andere niet? Hebben wij allemaal destructieve neigingen in ons? Hoe maken we ons weerbaar tegen geweld en hoe

voorkomen we dat mensen – inclusief wijzelf – uitgroeien tot daders?

In haar boek *Het kwaad en ik*³ doet Colet van der Ven een poging om het geweld, de wortels van het kwaad te begrijpen. Niet om te vergoelijken, maar om tot een beter besef te komen van de oorzaken en omstandigheden waarin het rijpt, groeit, bloeit. Hoe gebrek aan wezensvormen van erkenning, of hoe omgevingen van kleurloosheid, menonwaardige behuizing en afwezigheid van licht, lucht en ruimte verschrikkelijke handelingen in gang kunnen zetten, waarbij ze veelvuldig reflecteert op begrippen als (keuze)vrijheid en onvrijheid. Gaandeweg lijkt haar respect te groeien voor het vermogen van de mens om het kwaad te overstijgen. Het geweten ontstaat in contact. Het is een wederkerigheid, een voortdurende menselijke oefening. Enkele jaren geleden wees Van der Ven er op de dag van de dodenherdenking op dat wie denkt niet snel de harmonie met zichzelf op het spel zal zetten.

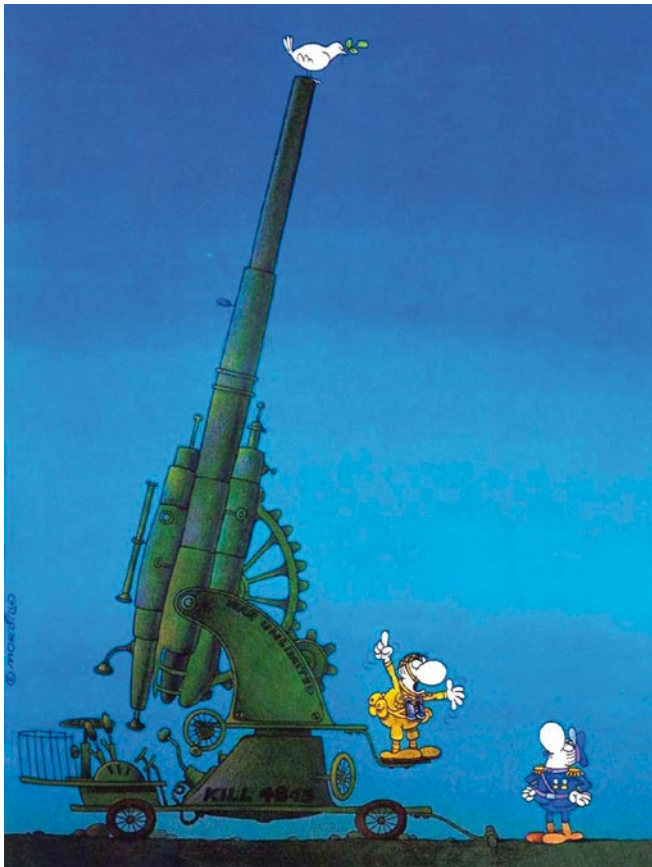


Kartoon inzake moreel overwicht van Guillermo Mordillo (1932)

'Wie wil er met zijn ergste vijand onder één dak leven, met een leugenaar of een moordenaar samenwonen? Alleen het denken, de dialoog die ik innerlijk voer, kan die disharmonie voorkomen. Dit denken is niet identiek aan het beschikken over kennis. Ook niet aan het bezit van een geschoold verstand. Het is het onafgebroken, schaamteloze gesprek tussen ik en mijzelf dat opgevolgd wordt door een daarmee in de lijn liggend handelen en oordelen.

Lange tijd bestond er geen onderscheid in de Engelse taal tussen de woorden conscience [geweten] en consciousness [bewustzijn]. Het zijn ook nauw verbonden begrippen, ze grijpen op elkaar in. Het geweten maakt ons bewust en het bewustzijn op zijn beurt scherpt het geweten. Die uitwisseling, dat gesprek tussen 'ik' en 'zelf', is als een weefsel dat je weeft en ontrafelt en weeft en ontrafelt.'

Het kwaad wordt nog al te vaak buiten onszelf gezocht, ook bij de ijverars voor wereldvrede, maar, zo vraagt de mysticus Omraam Mikhaël Aïvanhov zich af, wat doen zij werkelijk om die vrede te bewerkstelligen? 'Hebben zij er ooit wel aan gedacht dat vrede begint bij jouzelf, bij een harmonieus samenleven van al de cellen van je lichaam? Wie ècht voor de vrede wil werken, schept in de eerste plaats harmonie tussen alle elementen van zijn lichaam en geest, zodat je vrede uitstraalt.' Velen, zo vervolgt hij, 'schrijven over vrede, maar voeden intussen de oorlog in zichzelf, omdat zij voortdurend in een innerlijke strijd zijn verwickeld.'



De kracht van vrede in de ogen van de bekende Argentijnse kartoenist Guillermo Mordillo (geboren in 1932, maar nog steeds actief)

Psychopatenvirus

En in de lijn van Aïvanhov zegt Karel Wellinghoff, auteur van o.a. *De grote ommekeer*: 'De wortel van het kwaad zijn wijzelf. Zij ligt in onze afscheiding van de Bron. Alleen en alleen dán zullen wij genezen van het kwaad als wij tot de Bron terugkeren. Die taak ligt voor ieder mens gereed. Alle verhandelingen over het kwaad zijn pogingen van het discursieve denken om het kwaad te bezweren.'

In zijn vorig jaar verschenen boek *De Grote Ommekeer*⁴ citeert hij de spiritueel leraar Imre Vallyon die over het kwaad zegt: 'Het kwade en het slechte ontstaan daar waar mensen letterlijk blind zijn. Hun gezichtsvermogen is afgesloten; ze zijn niet meer in staat om het spirituele Licht van de Werkelijkheid waar te nemen. Alle oorlogen en ellende die mensen elkaar op Aarde aandoen hebben met deze blindheid te maken.' 'Maar,' voegt hij eraan toe, 'zodra de mensheid het Licht weer terugvindt en de innerlijke werelden weer begint waar te nemen, houdt deze negativiteit, haat en vijandschap op te bestaan. Het is absoluut onmogelijk om haatdragend te zijn als je één bent met het met het Universele Licht en het Universum, want deze toestanden van Eenheid zijn zo krachtig dat ze je letterlijk overspoelen. Ze zijn zo sterk dat je het idee van afgescheidenheid, haat of negativiteit in jezelf niet meer kunt produceren!'

Door het dagelijkse nieuws via radio, tv en internet en al die trieste en gruwelijke verhalen, over wat mensen elkaar aandoen, zou je haast gaan denken aan een **psychopatenvirus** dat rondwaart op deze planeet. Kille, harde, gevoelloze koppen staren je vanaf beeldscherm of krantenfoto's aan, maar het is van belang te blijven geloven. In de kracht van dit Licht, van gebed en wereldwijde meditatie; en ook blijven geloven in wat liefde en aandacht voor de ander.

'En die ander ben jijzelf,' zei de Franse filosoof Levinas. 'Laat je leven niet vergallen door de kille blikken van hen die de macht denken te hebben over deze planeet en lieden die jouw leven proberen verzieken, ook privé, en die je meetrokken in die negatieve spiraal naar beneden.

Jouw en mijn Liefde, gebed en meditatie, blijft wat er toe doet en zij kunnen de wereld veranderen... ook al noemde iemand op Facebook dat onzin omdat ondanks eeuwenlang gebed de wereld bepaald niet vrediger geworden is... maar hij vergeet dat deze wereld totaal onleefbaar geworden zou zijn als er niet gebeden en gemediteerd was.'

Laten we ons dan ook richten op hoe we in deze wereld met elkaar kunnen overleven en hoe we in vrede met elkaar om kunnen gaan, maar ook alert blijven op die onvrede die nu en dan opwelt in je eigen hart.

'Als je je niet laat voorstaan op je eigen zuiverheid en goedheid, maar je verborgen slechtheid zuivert, neemt de zuiverheid die je al in hebt, alleen maar toe,' schreef de Perzische dichter en soefi-mysticus Khwajeh Shams Hafez (ook: Hafiz) in de veertiende eeuw.

Ik print deze woorden uit in een groot lettertype om me dat iedere dag te realiseren. ●

Literatuurlijst:

(De nootcijfers in de tekst corresponderen met de nummers in onderstaande literatuurlijst.)

- 1 Yuval Noah Harari: **Sapiens**, een kleine geschiedenis van de mensheid. Uitgave: Thomas Rap, 2015.
- 2 Abram Swaan: **Compartimenten van vernietiging**; over genocidale regimes en hun ouders. Uitgave: Bert Bakker/Prometheus, 2014.
- 3 Colet van der Ven: **Het kwaad en ik**. Uitgave: Lemniscaat, 2015.
- 4 Karel Wellinghoff: **De grote ommekeer**; over de opkomst van het andere denken, de nieuwe liefde en het onuitsprekelijk geluk. Uitgave: Aspekt, 2016.
- 5 Anselm Grün: **Het kwaad overwinnen met liefde en vertrouwen**; wegen naar een verzoende samenleving. Uitgave: Ten Have, 2014.

Vrede en alle goeds

De echo van Franciscus van Assisi in onze dagen

✍ Ojas Th. de Ronde

Op 13 maart 2013 koos de nieuwe paus van de rooms-katholieke kerk de naam van de vredelievende Franciscus, en begon daarmee geschiedenis te schrijven. Sindsdien is deze paus met talloze mensen in gesprek gegaan, heeft hij de katholieke kerk weer een sociaal gezicht gegeven en is door zijn encycliek 'Laudato si' (beginwoorden van het 'Zonnelied' van Franciscus) het thema 'liefde voor de Aarde' wereldwijd op de agenda gezet.

Paus Franciscus, het is een naam als een marketing-stunt. De gewone man aanspreken, afstand nemen van het grote geld: het is precies waar de gelovigen naar snakten. Maar het heeft ook iets ironisch dat de elementen 'pauze' en 'Franciscus' nu in één persoon zijn samengevoegd. Want de relatie tussen de ascetische, zwervende monnik Franciscus van Assisi en de pausen van zijn tijd was op zijn minst problematisch. Toch begonnen diezelfde pausen Franciscus na diens dood als 'een andere Christus' te prijzen, als iemand die met zijn franciscaanse ordes voor mannen, vrouwen en leken de kerk een nieuwe spirituele impuls gaf.

Wat was het geheim van Franciscus van Assisi? Welk Christusbewustzijn werd in hem levend? Hoe werd hij hierin geïnspireerd door de gnostische stromingen van zijn tijd? En welke inspiratie kan hij ons 'vrije katholieken' nu nog geven?

Kantelpunt in de geschiedenis

Franciscus van Assisi (1182–1226) was een kind van zijn tijd. Terugkijkend in de geschiedenis zien wij hoe onrustig en chaotisch het tijdsgewricht was waarin hij leefde. De handel en het kapitalisme kwamen onverwacht op, burgers kregen meer bezittingen, vermogen en macht en vernietigden daarmee de oude, traditionele landbouwstructuren.

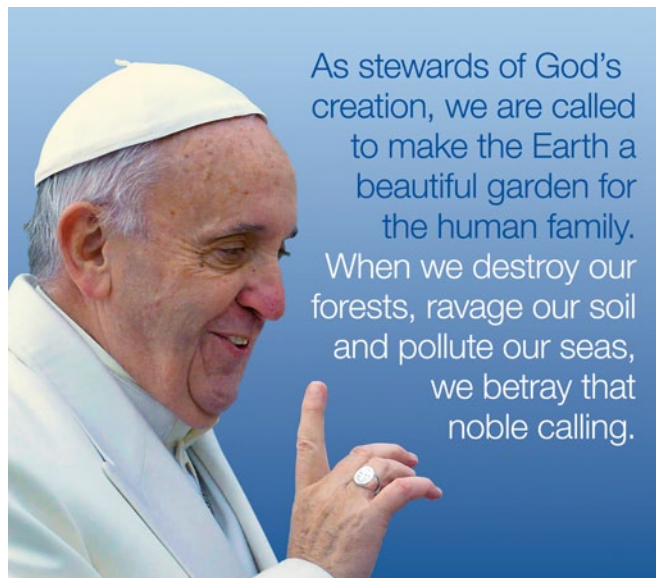
Alles veranderde. Ridders, die tot die tijd de vechtersbazen van de feodale kasteelheren geweest waren, verloren hun functie en werden 'beschermers van de goede zeden' of *troubadours* die langs kastelen trokken om over liefde te zingen. Of zij trokken, aangespoord door de paus en rondtrekkende boetepredikers, weg van huis en haard, op veroveringstocht naar het oosten waar ze

Jeruzalem op de 'heidense moslims' (Saracenen) moesten veroveren. 'Christus als Koning der Koningen, met Jeruzalem als Zijn stad en het Heilige Land als Zijn erfdeel,' was de theologische visie van paus Innocentius III. Door deze 'heilige kruistochten' raakte het platteland echter ontvolkt en werden de boeren die het daar niet meer konden redden bedelaars in de rijk geworden steden. De sociale en economische ongelijkheid groeide met de dag en de spanningen werden uitgevochten in kleine maar heftige oorlogen tussen de opkomende steden.

Deze situatie vroeg om een nieuw spiritueel antwoord. Nieuw, want de bestaande kloosters leefden nog volgens de tradities van de stabiele feodale landbouweconomie en konden geen aansprekende en inspirerende antwoorden geven op de actuele vragen van hun tijd. De traditionele monniken leefden immers nog, afgesloten van het gewoel van de wereld, in rijk geworden en hiërarchisch goed geordende kloosters met een abt aan het hoofd. Zij volgden het ritme van de seizoenen en het kerkelijk jaar en kenden een strenge en vaste dagorde van bidden en werken. Hun spiritualiteit was een uitzicht op het leven na de dood.

Rondtrekkende asceten met gnostische trekken

Maar de nieuwe religieuzen waren kinderen van een veranderende maatschappij. Zij hadden een gotische gevoeligheid voor het individuele, zij geloofden in 'zelf doen' en 'zelf de waarheid vinden' en die ook verkondigden. Zoals de Karthuizers, die in de elfde eeuw waren gesticht door Bruno van Keulen, leefden zij in afzondering, vaak in hutten of grotten in de barre natuur, om ongestoord te kunnen bidden en mediteren. Zij voelden zich als contemplatieve asceten verbonden met de vroeg-christelijke heremitische woestijnvaders die in Egypte – bron van veel gnostische stromingen – op hun eigen manier het contact met God zochten. Zij hielden van stilte en eenzaamheid, maar door de veranderingen in de maatschappij in de twaalfde eeuw zagen zij zich genoodzaakt hun afzondering te doorbreken en zich



Over de auteur



Ojas Th. de Ronde behaalde in 1970 zijn doctoraal theologie aan de universiteit van Nijmegen. Daarna verbleef hij enige jaren als spiritueel zoeker in India. Na zijn terugkeer in Nederland begon hij (samen met zijn vrouw) het coaching- en counselingbureau *Fenix* en werd hij docent aan de Humaniversity, een internationaal centrum voor therapie en meditatie. Vandaag de dag geeft hij workshops, schrijft hij artikelen en verzorgt hij wekelijkse webradio-uitzendingen getiteld 'De Nieuwe Mens'.
URL: www.denieuwemens.eu

onder de mensen te begeven om te prediken en zieken te genezen.¹

Een aantal van hen hadden een pelgrimstocht naar het Heilige Land gemaakt en zij wilden, eenmaal terug in hun geboortestreek, leven zoals zij dat van Jezus hadden begrepen: arm, kuis en als vreemdeling op Aarde. Soms vormden zij kleine groepjes die bedelend en predikend rondtrokken en mensen opriepen tot navolging van Christus. Vaak waren het groepjes van mannen en vrouwen die, vrij van aardse gehechtheden, in steden en dorpen zongen en dansten om het Evangelie van Liefde te verkondigen in een maatschappij die hier van los dreigde te raken. De toenmalige bisschop van Acre, Jacques de Vitry, beschrijft hoe hij bij het zien hiervan 'ontroerd raakte en herinnerd werd aan de vreugde, vrijheid en liefde van de eerste christenen.'

Anderen beschrijven echter hoe deze groepjes vrijgevochten asceten hen herinnerden 'aan de gevaarlijke gnostische groepen van weleer waartegen de kerkvaders zo hadden gewaarschuwd'.²

In zekere zin hadden zij gelijk, want met name de **Bogomielen**,³ die zich in de dertiende eeuw over Midden-Europa verspreidden, waren via een lange traditie verbonden met de vroegchristelijke gnostische gemeenschappen. Maar het verwijt van 'radicaal dualisme' dat de kerkvaders tegen hen maakten klopte niet met de feiten. Gnostici en ook de Bogomielen waren vaak zo vervuld van de Geest dat voor hen het materiële, het lichamelijke en ook het verschil tussen man en vrouw van geen betekenis was. Daarom konden bij de vroegchristelijke gnostische vieringen zowel mannen als vrouwen dezelfde functies uitoefenen en vonden ze bezit van geld en goederen van geen belang. Dat dit een doorn in het oog was van de mannelijke, patriarchale en hiërarchisch georganiseerde kerk is een andere zaak.

Problemen met de kerkelijke leiding

De pausen hadden het moeilijk met deze nieuwe religieuze bewegingen. Met name paus Innocentius III, die zich beschouwde als de ultieme stadhouder van Jezus op Aarde, had erg veel moeite met de nieuwe lekenbewegingen. In zijn ogen waren zij vooral een anarchistisch euvel dat de goddelijke orde ondermijnde. Hij ontwikkelde dan ook allerlei strategieën om zulke bewegingen te bestrijden. Ofwel hij lijfde ze in, onder door hem zelf afgedwongen voorwaarden – dit deed hij met de Humiliaten en een deel van de Waldenzen. Ofwel hij vervolgde ze als ketters, wat de Katharen en de Albigenzen overkwam.

Paus Innocentius had het er maar druk mee. Ook op het moment dat hij Franciscus in 1221 in zijn luxe paleis ontving om diens nieuwe leefregel goed te keuren. De paus had een jaar tevoren nog opgeroepen tot een kruistocht tegen de Albigenzen en nu stond hier voor hem een haveloze jongeman uit Assisi die met een beroep op Jezus en het evangelie een soortgelijke levenswijze goedgekeurd wilde hebben. De zoveelste manifestatie van een fenomeen dat hem al veel hoofdpijn had bezorgd.

Zou hij deze regel wel goedkeuren? De volgelingen van Franciscus genoten al grote populariteit en hij zag in dat hij met nieuwe vervolgingen de grip op de gelovigen zou verliezen. Hij luisterde daarom aandachtig en merkte dat de regel grotendeels uit evangelijspreuken bestond, met nadruk op soberheid en respect voor mens en natuur, zonder melding te maken van welke hiërarchie dan ook. Franciscus had voor dit laatste gekozen



om zijn broeders de vrijheid te geven van binnenuit volgens het evangelie te leven. Maar voor de paus was dit juist vaag genoeg om – indien Franciscus beloofde de kerk trouw te blijven – de regel goed te keuren. Echter, met een truc: hij stelde zijn goedkeuring niet op schrift vast en de regel werd daarom bekend als de '*regula non bullata*'.

Toen Franciscus vertrok had hij wel een orde, maar niet officieel. Het was een enorme teleurstelling. Op de terugweg hield hij zijn legendarische preek voor een groep vogels. Dit getuigde niet alleen van liefde voor de natuur, maar ook van protest: als Rome niet naar hem wilde luisteren, vertelde hij het wel aan deze simpele schepselen.

Een onthechte en liefdevolle leefstijl

Wie was Franciscus? In mijn jeugd was deze heilige uit Assisi mijn idool. De bebaarde franciscaanse monniken in ruige pijen die in mijn jeugd onze katholieke parochie bezochten om er te preken brachten mij voor mijn gevoel dicht bij Jezus zoals hij in Galilea eens predikend rondtrok. Zo wilde ik ook leven en op mijn achttiende jaar werd ik novice in een franciscaans klooster. Daar leerde ik de '*franciscaanse spiritualiteit van het evangelie*' van binnenuit kennen. Tegelijkertijd ontdekte ik ook dat de talloze kerkelijke regels waaraan wij onderworpen werden de oorspronkelijke inspiratie van waaruit Franciscus had geleefd beknotten. Die regels stonden vaak haaks op de '*vrije en geestelijke interpretatie van het evangelie*'.

Toch waren er doorbraken. In de biografieën over Franciscus lezen wij met rooie oortjes hoe hij in zijn jonge jaren, als zoon van een rijke lakenkoopman Pietro Bernardone, had geleefd als een zorgeloze losbol en toen besloten had ridder te worden. Een onmogelijk ideaal voor een koopmanszoon, maar daar legde hij zich niet bij neer. Franciscus sloot zich in 1202 aan bij de troepen van zijn stad en trok mee ten strijde tegen buurstad Perugia. De gevolgen waren desastreus. Hij werd krijgsgevangen genomen en een jaar lang vastgehouden onder de barre omstandigheden die toen gebruikelijk waren. En eenmaal thuis was hij langdurig ziek. De Franciscus die uiteindelijk van het ziekbed opstond was veranderd. Zijn vroegere feestvrienden kenden hem niet meer terug. Zijn ervaringen hadden hem vervreemd van zijn oude leventje en Franciscus trok zich terug in een grot om te mediteren. Daar beseftte hij dat zijn roeping was om Jezus te gaan volgen. Moest hij daarvoor naar Palestina? Hij zocht contact met rondtrekkende asceten die hem vertelden dat Jezus altijd

herkenbaar zou blijven in de armen en verschoppelingen van deze wereld.

Franciscus dacht niet lang na en trok er op uit om de armen te zoeken. In 1204 trof hij een bedelaar en dat werd de grote ommekeer in zijn leven. Hij overwon zijn walging voor deze man, omhelsde hem en bood hem aan van kleren te wisselen. Opeens stond Franciscus daar in de stinkende voden van een bedelaar en raakte in extase. Het was zijn 'inwijding op straat'. In zijn testament, geschreven vlak voor zijn dood in 1226, herinnert Franciscus zich dat moment nog levendig en vertelt hoe de Heer hem hierin had geleid. En hij zegt dan: *'Vanaf dat moment werd datgene wat tot dan toe voor mij zoet was geweest bitter, en wat bitter was werd zoet.'*

Maar dat gebeuren was wel een klap in het gezicht van alles waar zijn vader voor stond, en een breuk was onvermijdelijk. Zijn vader werd steeds agressiever en toen deze hem op een gegeven moment woedend op de markt achterna zette, vluchtte Franciscus naar de plaatselijke bisschop, in wiens bijzijn hij al zijn kleren aflegde, een gelofte van armoede aflegde en zich 'ontvaderde' met de woorden: *'De man die Pietro Bernardone heet is niet meer mijn vader, mijn vader is God in de hemel.'*⁴

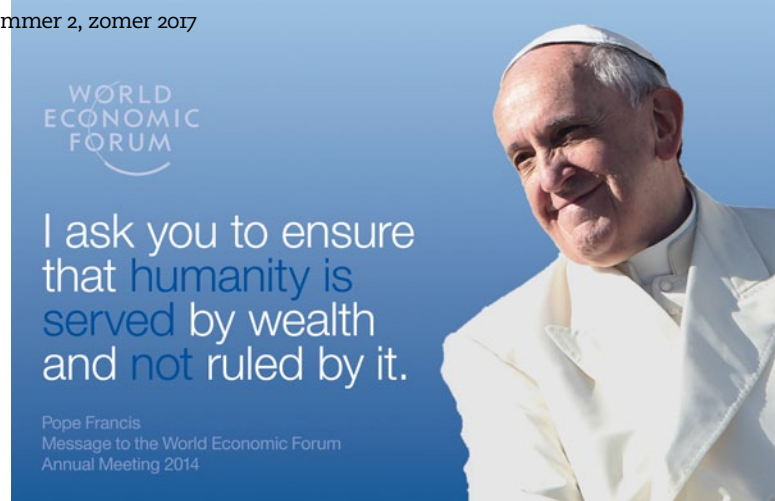
Een uniek moment, dat nog te bewonderen valt in een fresco van de beroemde schilder Giotto (1266–1337). Nu ik dat beeld weer zie roept het bij mij herinneringen op aan woorden van Jezus uit het gnostische Evangelie van Thomas. In logion 37 vragen de leerlingen van Jezus aan hem: *'Wanneer zul je je aan ons openbaren? Wanneer zullen we je zien?'* En Jezus antwoordt: *'Wanneer je je kleren aflegt zonder schaamte, en je kleren opneemt en op de grond onder je voeten legt, zoals kleine kinderen, en ze vertrappt, dan zul je zelf een zoon van de levende worden, en je zult niet meer vrezen.'*

Christusbewustzijn

Franciscus werd ook steeds meer biddend gezien in de verschillende kerkjes. In het kerkje van San Damiano hing een groot kruis, als een icoon, dat daar was geplaatst door Syrische monniken die in de het nabijgelegen Spoleto een kluizenarij hadden betrokken. Toen Franciscus daar bad, gebeurde er volgens zijn biografen



De crucifix uit het kerkje van San Damiano



iets bijzonder. In een visioen hoorde hij het kruis tot hem zeggen: *'Ga en herstel mijn kerk.'* Dat is de opdracht die Franciscus zijn hele leven is bijgebleven.

Nu ik dit schrijf herinner ik me hoe dat kruis – toen ik het in mijn noviciaat voor het eerst zag – ook voor mij een openbaring was. In mijn jeugd was ik altijd geconfronteerd met een gekruisigde Jezus, gemarteld, van pijn verwrongen en boetend voor onze zonden. Ik had er vaak nachtmerries over want mij werd verteld dat dit ook mijn schuld was.

Maar nu zag ik een totaal andere Jezus, Heer en Meester op het kruis. Zijn ogen waren vriendelijk geopend, zijn armen in liefde uitgestrekt, en hij **stond** – als opgestaan uit de doden. Volledige acceptatie, totale verantwoordelijkheid voor wat er gebeurt. Dood en wedergeboorte, einde en nieuw begin in één groots moment. Dat beeld trof mij in mijn hart: Jezus als een Christus, een Gezalfde. Het kruis van Damiano gaf mij ook een eerste inzicht in hoe gnostische christenen Jezus zagen: als een Wijsheidsleraar die inzichten geeft in het leven zoals het is.

Een beeld zonder de pijn van de wereld? Dat niet; ook niet voor Franciscus. Want in 1224, toen Franciscus op de berg La Verna een tijd van diepe meditatie doorbracht, verscheen hem in een visioen een engel met zes vleugels met kruiswonden in handen en voeten. Franciscus was er diep door geraakt, voelde tegelijkertijd diepe pijn en extatische vreugde. Dit had ook fysiek effect op hem, want zijn biograaf Thomas van Celano schrijft dat *'bij Franciscus vanaf dat moment spijskruis in zijn handen en voeten zichtbaar begonnen te worden.'*⁴

Een fenomeen dat later ook bij andere heiligen, met name bij de beroemde Italiaanse franciscaanse kapucijn Padre Pio (1887–1968), zichtbaar werd.

Vrede en alle goeds

In het testament dat Franciscus op het einde van zijn leven liet opschrijven geeft hij ook aan wat het belangrijkste is dat zijn broeders moeten doen: vrede in de wereld brengen. In de franciscaanse traditie is dit altijd een leidend motief gebleven. Armen en kanslozen ondersteunen, sociaal onrecht bestrijden, conflicten gezond leren oplossen – de volgelingen van Franciscus hebben dit in de geschiedenis altijd tot hun kerntaken gerekend.

Wat minder bekend is, is het feit dat Franciscus zelf hierbij een briljant voorbeeld heeft gegeven dat ook op dit moment, nu de spanningen tussen christenen en islamieten weer oplopen, tot voorbeeld kan dienen. Omdat voor Franciscus het geweld dat de kruistochten in de wereld brachten een gruwel was, trok hij in 1219



met de kruisvaarders mee en arriveerde in 1219 in het Egyptische Damiate. Thomas van Celano⁴ beschrijft hoe Franciscus tijdens de belegering onverwachts – tot verbijstering van de kruisvaarders – het kamp verlaat en dwars door de vijandelijke linies naar sultan al-Kamil gaat. Daar onderhandelt hij over het stopzetten van de vijandelijkheden en de sultan komt met een vredesvoorstel. Dat wordt echter door de kruisvaarders niet geaccepteerd, tot groot verdriet en woede van Franciscus. Deze voorziet dan de ondergang van de kruisvaarders, maar durft dat niet te zeggen. Zijn metgezel, broeder Illimunato da Riëti, zegt hem dan: *‘Het is niet de eerste keer dat men u voor gek verslijt. Ontlast uw geweten voor God en zeg wat u gezien hebt.’* Franciscus voorspelt dan de ondergang en een paar jaar later moeten de kruisvaarders instemmen met hun verlies.

In 1221 komt Franciscus hierop terug in de *‘Regula non bullata’* en zegt dan dat de broeders die vertrekken naar de Saracenen (islamieten) dit vrijwillig moeten kunnen doen en dat de beste manier is om met de islamieten om te gaan is: *‘Geen twistgesprekken of woordenstrijd beginnen, maar omwille van God dienstbaar zijn aan ieder schepsel en belijden dat je christen bent.’*

Karakteristiek voor deze houding is het bekende, aan Franciscus toegeschreven *‘Gebed om vrede’*: *‘Heer, maak mij tot een instrument van uw vrede; laat mij waar haat is liefde brengen, waar schuld is vergeving, waar tweedracht is eenheid; waar dwaling is waarheid; waar twijfel is geloof; waar wanhoop is hoop; waar duisternis is licht; waar verdriet is vreugde.’*

Liefde voor de Aarde

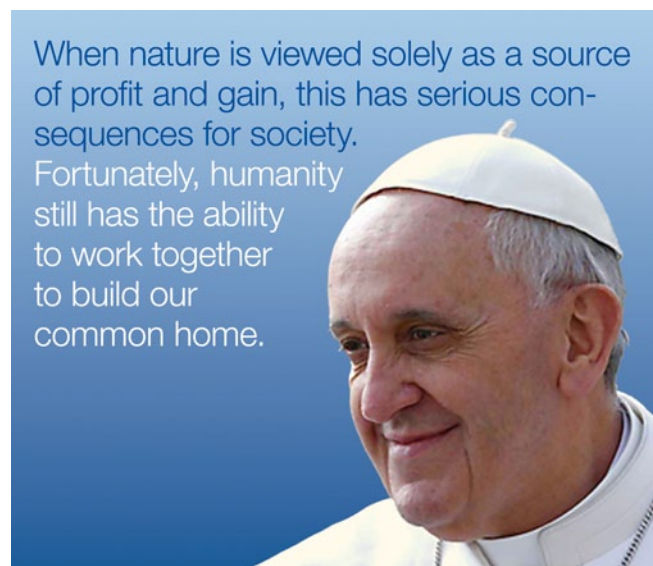
Bekend is van de Bogomielen dat zij vegetariërs waren, en van de Katharen dat zij grote liefde hadden voor de natuur en bekend waren met genezende kruiden. Ook Franciscus is bekend geworden vanwege zijn liefde voor de natuur en zijn sterfdag (4 oktober 1226) is in 1929 uitgeroepen tot **Werelddierendag**. Dit heeft niet alleen te maken met de legende dat hij met de vogels sprak of de vraatzuchtige wolf, die gevreesd werd door de bewoners van het dorpje Gubbio, tot bedaren bracht. Het is de totale houding van Franciscus die diep in de natuur altijd het goddelijke ervaart. Hierin was hij een echo van de prediking van Jezus die tijdens zijn prediking in Galilea sprak over de vogels, de pracht van het onkruid langs de weg en de zorg van zijn Vader voor elke schepsel in de natuur.⁵

Op het eind van zijn leven uitte Franciscus zijn bewondering, verwondering en liefde voor de natuur in een prachtig en nog steeds actueel *‘Zonnelied’* waarin hij de zon zijn broeder noemt, de maan zijn zuster en de Aarde zijn moeder. Hij voelt zich intens verbonden met zijn broeders wind en vuur en roept hen op om God te prijzen.⁶

Zijn gedicht is één van de eerste Italiaanse gedichten en begint met *‘Laudato si’*. Paus Franciscus begon op 24 mei 2015 met deze woorden zijn bevolgen encycliek *‘Over de zorg voor ons gemeenschappelijke huis.’*⁷ Hij spreekt daarin zijn bezorgdheid uit over de verwoestingen die de mensheid momenteel op Aarde aanricht. Hij spreekt over de opwarming van de Aarde, het uitsterven van dieren en vooral gebrek aan respect voor natuur en milieu.

Dan zegt hij: *‘Als wij de natuur en het milieu benaderen zonder verbazing en verwondering, als wij niet langer de taal van broederschap en schoonheid spreken in onze relatie tot de wereld, dan zal onze houding er een zijn van meesters, consumenten, genadeloze uitbuiters, niet in staat grenzen te stellen aan onze onmiddellijke behoeften. Als we, integendeel, ons nauw verbonden voelen met alles wat bestaat, dan ontspringen soberheid en zorg spontaan. De armoede en soberheid van sint Franciscus waren niet slechts een laagje ascese, maar iets veel radicalers: een weigering om de natuur te beperken tot iets dat alleen maar gebruikt en gecontroleerd kan worden.’*

Franciscus van Assisi blijft actueel in zijn Christusbewustzijn en in zijn boodschap van *‘vrede en alle goeds’* voor alles wat leeft.



Noten

- 1 Mantz van der Meer: **Op zoek naar loutering**; oorsprong en ontwikkeling van de enkratische ascese tot het begin van de 13de eeuw. Academia Amsterdam, 1989.
- 2 Daniel Goleman: **The Meditative Mind**. Tarcher/Putman Inc., Los Angeles, 1988.
- 3 Bogomielen zijn in de tiende eeuw gesticht door de Bulgaarse priester Bogomiel, wiens naam *‘hij die door God bemind wordt’* betekent.
- 4 Thomas van Celano: **Franciscus van Assisi**; eerste levensbeschrijving. Vertaling: A.A.C. Sier ofm; uitgever: Gottmer, Haarlem, 1976.
- 5 Mattheus 6.
- 6 URL: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zonnelied>.
- 7 URL: <https://www.rkddocumenten.nl/dossier.php?dossier=427>.

Een vergelijking van de theosofische toekomstvisie uit de jaren twintig en dertig van de twintigste eeuw met onze actuele spirituele werkelijkheid

Alice Bailey en de 'New Age'

✍ Karel Wellinghoff

Het leidt geen twijfel dat de Vrij-Katholieke Kerk raakvlakken heeft met de esoterische wijsbegeerte van de theosofie, waaruit zij is voortgekomen. De vkk benadrukt echter meer de westers-christelijke weg, terwijl de theosofische leer meer op het oosten is georiënteerd. Blavatsky, Leadbeater en Annie Besant zijn enkele grote namen uit de tijd vóór de verschrikkingen van beide wereldoorlogen. De vkk maakte zich min of meer los van de Theosofische Vereniging, net zoals Alice Bailey in later jaren.

Alice Bailey

Deze laatste was tussen beide wereldoorlogen de media-mieke bron voor het theosofische gedachtengoed en werd aanvankelijk gezien als de opvolgster van Helena Blavatsky. Ook zij manifesteerde zich als een kanaal voor de Hiërarchie van Meesters.

Wikipedia bericht over haar: 'Tussen 1919 en haar dood in 1949 schreef ze 24 boeken, die vooral te maken hebben met de ontwikkeling van de ziel en de dienst aan de mensheid. Zij stelt de zelf, dat de tekst van de meerderheid van deze boeken haar telepathisch gedictieerd was.'

Haar werk leeft voort in een niet-gouvernementele organisatie, de Lucis Trust, die in alle landen actief is en door de Verenigde Naties wordt erkend, hetgeen we wel bijzonder kunnen noemen voor deze zeer geavanceerde esoterische leringen.

De behoefte tot bezinning en de hecticiteit van deze tijd

Wie thans, waarin alles op mystiek, spiritueel en esoterisch gebied alom verkrijgbaar is, terugblijkt naar de periode tussen beide wereldoorlogen en de spiritualiteit van die dagen in ogenschouw neemt, heeft redenen om zich te verwonderen. Er bestonden in de toenmalige westerse wereld tal van esoterische groeperingen, die geleid werden door echt bezielde mensen. Rudolf Steiner, Gurdjieff, Inayat Khan en Alice Bailey zijn enkele namen van grote geïnspireerden uit die dagen.

Na de oorlog verflauwde de belangstelling voor de esoterisch-gnostieke wijsheid in het Westen en groeide langzamerhand de interesse voor yoga en was er een toevloed van allerhande goeroe's en velerlei psycho-spirituele therapieën.

Voordien, in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw, was het alleen een bemiddelde, elitaire groep in de samenleving die zich bezighield met de theorie van de esoterische werkelijkheid. Die werd overvloedig uitgebracht, maar kon weinig wortel schieten omdat men nog nauwelijks de beschikking had over de technieken waarmee men die theorie in de praktijk kon brengen.

De theoretische kennis was echter beschikbaar en is dat nog, ware het niet dat zij in deze turbulente tijd wordt ondergesneeuwd door een veelheid aan spirituele en therapeutische groeperingen, oefeningen en leraren, die zich los bewegen van iedere spirituele of esoterische

traditie, geen esoterische onderbouw hebben en dikwijls louter gericht zijn op de persoonlijkheid.

Aat-Lambèrt de Kwant had het in het decembernummer van dit blad al over de huidige 'overkill aan neurotische activiteiten' die ook doorwerken bij degenen die zich met spiritualiteit bezighouden.

In de jaren na de Tweede Wereldoorlog evenwel ontstond er een behoefte tot bezinning bij de meest intelligente mensen, want zij begrepen wel dat de verzieking die aanleiding was voor zoveel geweld en vernietiging, iets te maken moest hebben met de wijze waarop we als mensheid in het leven stonden. De humanistische psychotherapieën kwamen tot bloei. Staande op de schouders van Freud en Jung konden we onze innerlijke scheefgroei ontdekken en daar iets aan doen. We konden onszelf met behulp van de psychotherapeutische coryfeeën tot in de verste uithoeken van onze persoonlijkheid leren begrijpen, maar we stegen er niet boven uit.

Zo werd de komst voorbereid van de naar het Westen oprukkende Indiase en Tibetaanse goeroes met hun kleurrijke leringen en (yoga) methodieken, want we snaptten wel dat het ons westerlingen aan een meditatieve gesteldheid ontbrak.

Het ik-tijdperk ging aldus op in de oosterse Renaissance en daaruit ontstond de **New Age**, die reusachtige vergaarbak vol psychomystiek. De behoefte onszelf te leren kennen slipte aldus op de glijbaan van de persoonlijkheidscultus. 'Zoek jezelf broeder,' riep en roept iedereen, maar ondertussen brak in de Balkan, de onderbuik van Europa, dezelfde soort pest uit als die waarvoor men na de Tweede Wereldoorlog inzicht en remedie zocht.

Op wereldschaal lijkt de behoefte om ons te bezinnen

Over de auteur

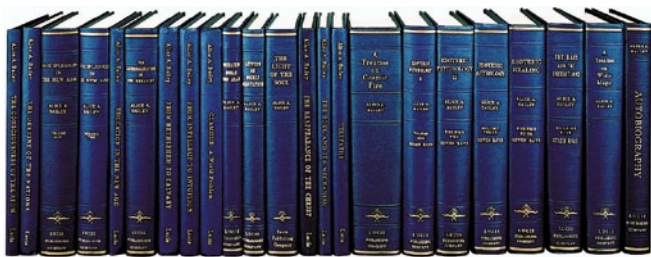


Karel Wellinghoff (1939) is een schrijver van literaire romans met een spirituele strekking. Het zijn *queeste*-romans, waarin de hoofdfiguren door allerlei omstandigheden losgeslagen raken van de reguliere samenleving en op zoek gaan naar 'de weg naar huis'. De boeken worden omschreven als spannende en ontroerende esoterische romans. Ook legt Karel zich toe op non-fictie, waarin dezelfde thematiek aan bod komt.

dus niet zo geholpen te hebben en daarom is het wellicht goed eens terug te blikken en te zien wat er op occult gebied allemaal aan de gang was in de jaren tussen beide wereldoorlogen in.

Het Hoger Zelf van mevrouw Bailey

Juist in die tijd, pal voor de grote nacht van de Tweede Wereldoorlog, leefden er vele mystici en esoterici in de westelijke wereld, die hun kosmologieën ontwikkelden en scholen stichtten met duizenden discipelen. Alleen al de Arcane-school van Alice Bailey telde in haar bloeitijd meer dan dertigduizend aanhangers, studenten en discipelen. Alice Bailey verwierf bekendheid middels een flink aantal boeken die haar werden ingegeven door 'de Tibetaan', één van de Meesters van Wijsheid. (Zijn werkelijke naam wilde hij geheimhouden, maar Alice Bailey verschreef zich een keer, waardoor wij nu weten dat zij geïnspireerd werd door de Meester Djwhal Khul).



De 24 boeken van de hand van Alice Bailey, geschreven in 1919–1949

Naast de adembenemende esoterische kennis die deze geschriften bevatten, munten zij ook uit door de volstrekte afwezigheid van de 'persoon' Alice Bailey. Alleen de Lering werd gegeven; de mens die het allemaal opschreef bleef buiten beeld. Toch was zij uitdrukkelijk geen 'medium'. De Tibetaan sprak niet tot ons door het fysieke voertuig van mevrouw Bailey over te nemen, maar trad met haar in contact nadat zij zich haarscherp had ingesteld op haar eigen Hogere Zelf, dat tijdens de dictaten bewust en helder aanwezig bleef. Aldus fungeerde zij dertig jaar lang als de secretaresse van een verder geëvolueerde Ziel, die ons middels haar zijn Kennis kon doen toekomen.

De boeken werden aan het Hoger Zelf van mevrouw Bailey toevertrouwd en vanuit dat Hoger Zelf schreef zij de leringen op. Derhalve kunnen ze alleen ten volle begrepen worden als de lezer in staat is op te klimmen tot zijn eigen Hoger Zelf, althans daarnaar te reiken. Daar dit nu juist één der doelstellingen is van het onderrecht dat in de boeken wordt gegeven, kan men zich de moeilijkheidsgraad ervan voorstellen. De leerstof was alleen toegankelijk voor mensen in wie het vermogen tot intuïtief begrijpen reeds ontkiemd was.

De theorie van de esoterische werkelijkheid werd in die jaren blijkbaar ongetoemd uitgebracht. Dion Fortune, Paul Foster Case, de Golden Dawn-groep, de Agni Yoga-beweging en de eenlingen Bo Yin Ra en Paul Brunton zijn een paar namen uit die bloeitijd van de esoterische theorie. De inspiratie van de scholenstichters en leraren zorgde voor een aanhang, die zich voortdurend erg opwond. Begrijpelijk, want mentaal waren de leringen grensdoorbrekend, maar psychologisch was het nog een warboel, waardoor vele scholen vroegtijdig uiteenvielen door allerlei persoonlijkheidsconflicten.

Door een beter begrip van de esoterie van de jaren twintig en dertig leren we misschien ook iets te begrijpen

van de tijd waarin we nu leven en waarin het omgekeerde aan de hand lijkt te zijn. Ondanks de openheid waarmee vandaag de dag van alles wordt uitgebracht, bestaat er een ware huiver voor de esoterische lering. Er is wel een sterke behoefte tot actieve psychofysieke en psychomystieke zelfwerkzaamheid, maar tot de bronnen van Inzicht wil men zich kennelijk niet wenden. Het floreren van de vele tijdschriften die staan volgeschreven met het wegblaasbare schuim van de New Age, wijst daarop.

In het feit dat de esoterische theorie tussen de wereldoorlogen zo geïsoleerd was en los leek te staan van de alledaagse werkelijkheid (de school van Gurdjev was een uitzondering; zij legde juist de basis voor veel moderne psychotherapeutische technieken) ligt misschien een reden waarom de esoterische leringen thans niet populair zijn en de potentiële discipel van deze tijd in de turbulente wirwar van de New Age is terechtgekomen.

De kloof en de overbrugging

Men werkt thans aan zichzelf op velerlei wijze – lees maar eens de advertentierubrieken van tijdschriften als de *Koördanser* en *Onkruid* om een indruk te krijgen van het enorme aanbod van leraren en cursussen – maar blijft verre van de Meesters van Wijsheid. Het lijkt alsof men alles wil leren, behalve het beste.

Het lofwaardige doel van de New Age is om een harmonieuze, gezond functionerende persoonlijkheid te ontwikkelen, maar angstvallig houdt men de Hogere Kennis (en dus de spirituele leraren die een kanaal zijn voor die Kennis) op afstand. Zo vult de experimenterende en zoekende persoonlijkheid van deze tijd zich met steeds een ander facet van zichzelf. Naast een op zich gezond enthousiasme zit de New Age ook boordevol arrogantie en propaganda voor 'het verlichte ego'.

Er zijn in deze tijd evenwel enkele spirituele stromingen die haar leden uit dit dilemma kunnen leiden. In deze scholen komt de Hogere Kennis als vanouds naar beneden, gekanaliseerd door bewuste leraren, zoals o.a. Eckhart Tolle, die uitgaan van het eenheidsbewustzijn. Anders dan in vroeger tijden komt gelijk met die stromingen een keur aan technieken en oefeningen mee, die tot doel hebben de onderbewuste *mind* zodanig te beïnvloeden dat deze in staat is deze Hogere Kennis op te nemen, te integreren en in de praktijk te brengen. Zo kan de kloof overbrugd worden, die Alice Bailey zelf blijkbaar ook parten speelde.

Een paar jaar voor haar dood, na dertig jaar samenwerking met een Meester van Wijsheid, schreef zij deze ontnuchterende woorden: *'Mijn grootste levensconflict is de strijd geweest tussen mijn ziel en mijn persoonlijkheid en die gaat nog steeds voort.'* *

* Citaat uit *'De Onvoltooide Autobiografie'* van Alice A. Bailey. Uitgever: Servire, Den Haag, 1983.



Alice A. Bailey

Alice Ann Bailey, geboren als Alice LaTrobe Bateman, (1880–1949) was een Brits schrijfster van esoterische standaardwerken. Zij wordt door haar volgelingen gezien als de voortzetster van het werk van theosoof Helena Petrovna Blavatsky. Haar volgelingen zien haar als kanaal van wat ze noemen de Hiërarchie van Meesters en in het bijzonder van de (Tibetaanse) meester Djwhal Khul.

Het Boek des Levens

Lydia Schaap

In the name of the Mother-Father

Ik hoorde je niet meteen...
maar moest mij door grote angst en argwaan
een dorre weg banen naar het weten: ik ben Al één.

...and the Son

Langzaam kreeg je vorm maar ik wist niet meteen...
want mijn vrees en weerstand zeiden: nee!
Stil nam je mijn hand en leidde mij er dwars doorheen.

...and the Holy Spirit

Je stille stem leerde mij te dóórzien: meteen...
Lang was ik blind en doof voor jouw Liefde
die klopte aan mijn dwaze hart: tot mijn uiterlijk oog
verdween.

Jij leerde mij jouw stil verborgen overvloed,
maar ik zag alleen begrenzing en beknelling
tot jij mij voorging in het grote Goed.

Jij ont-dekte in mij mystieke ridders vol schone lusten...
maar ik huilde en huilde bittere tranen en lasten
tot zij mij, in hun deemoed, wakker kusten.

Uren in de nacht dwaalde ik door Mysterieland
terwijl jij ogenschijnlijk verdwenen leek,
tot ik wakker bleef tot het eind, geridderd door jouw Hand.

Jij vroeg mij of ik van jouw drank drinken kon...
Ik dronk wat jij vroeg en de wereld duizelde in mij.
Plots waren er vlinders in mijn Hart: *Jij was de Liefdesbron.*

Jij liet mij de Bron aanschouwen in het Hemelgewelf;
koortsachtig zocht ik, verliefd als een tiener, naar jou.
Maar jij liet je niet vinden en zei innerlijk zacht:
'Ken Je Zelf...'

Wij reisden samen naar de berg met schedel en het kruis.
Mijn hart brak, ging door een blinde, duistere, eenzame
dood... Toen hoorde ik de Geest, als in een stil geruis.

Jij vroeg mij toen de Lichtstreng naar mijn Meester door
te snijden.
'Oh alsjeblieft, vraag niet dát van mij: laat deze beker toch
voorbijgaan.'

Jij zei: 'Toch is juist dát de zin van Zelf-meesterschap en over-
lijden.'

Toen leidde jij mij in onbekende landschappen, labyrint
en moeras;
gek werd ik van angst: ik kom hier nooit meer uit!
Tot jij het Boek des Levens opende en mij eruit voorlas.

Daar hoorde ik het Absolute, in de Duif's vleugelwiek,
dat mij riep...
'Ja, ja,' antwoordde ik, 'ik geef alles voor God.'
Jij zei: 'Onthoud: reiken naar het Allerhoogste: vallen onpeil-
baar diep.'

Ik zei: 'Ik neem het risico en reik naar het eeuwige Licht.'
'Ja,' zei jij, 'dát is de grootste belofte die je tot Waarheid maken kan.'
Zacht en ferm verdween jij langzaam en stil uit het zicht.

Nu is ik en jij verdwenen, gesmolten en verdampt in wij.
Zie op naar de berg in een wolkenloos Niets...
Hoor een geluidloos lied, in de ademloze Adem en vraag
zacht: 'Draag mij.'

En weet: in Waarheid is de Ene, de tijdloze Geliefde, ja,
ja alléén nog...

*** GIJ ***

Amen.

Over de auteur



Lydia Schaap (1957) vertelt over zichzelf:
Na jaren werkzaam te zijn geweest in het
middelbaar onderwijs, ontdekte ik dat mijn
leven steeds meer geleid werd naar creati-
viteit. Nu werk ik met kinderen in de peu-
terleeftijd, die mijn 'meesters' zijn.
Zang, dans en poëzie zijn voor mij poorten
naar het hart. Na het lezen van talloze boe-
ken, volgen van studies op het gebied van
spiritualiteit en religie en reizen naar krachtplekken op Moeder
Aarde, begon ik geleidelijk aan te schrijven over wat mij inner-
lijk beroerde en wat ik zelf beleefde in mystieke ervaringen,
beseffend dat alles te vinden is in de Stilte van het eigen Hart.



De Bovenzaal

Een onderzoek naar de joodse oorsprong van onze christelijke eredienst met een vergelijking van de hedendaagse joodse en christelijke liturgie

✍ Wies Kuiper

De wereld waarin wij nu leven is enorm in beweging. Er zijn allerlei zaken die om een oplossing vragen en we weten en voelen diep in onszelf dat we aan het begin van een ander tijdperk staan. Maar we zitten nog steeds in de overgangperiode. Er moeten eerst nog een aantal dingen uit de voorafgaande periode opgeruimd worden en dat gebeurt nu overal om ons heen in het klein maar zeker ook wereldwijd. Dat opruimen gebeurt veelal niet *dankzij* ons helaas, maar heel vaak *ondanks* ons. Het zou beter zijn als we zouden meewerken, maar dan zouden we ook moeten weten waar naartoe dan?

Tijdperken van verandering

Ongeveer 2000 jaar geleden bevond de wereld zich ook in deze situatie. Toen was het Ram-tijdperk ten einde en begon het Vissen-tijdperk. Het is in dit omslagpunt van de tijd dat het christendom ontstond.

Terugkijkend op die tijd zijn er dan aanwijzingen voor ons zodat we beter in staat zijn te leren wat het betekent, zo'n overgang? Toen van een Ram-tijdperk, wat een vuuraspect is, naar een watertijdperk: Vissen.

Maar wat voor ons ook belangrijk is: wat rest ons nog van die tijd in onze tijd, wat vinden we bij voorbeeld nog terug van die tijd in onze liturgie?

Dat nieuwe tijdperk begon toen ook niet plotseling en de eerste vraag die je daarbij kunt stellen is: *waar of wanneer begint het christendom eigenlijk?* Vanaf welk punt kun je van christendom spreken?

Jezus en al zijn leerlingen waren gewoon jood en hielden zich aan de joodse wetten. Dat betekent onder andere: de Thora (Hebreeuws: wet, leer of onderwijzing met Goddelijk gezag). De Thora omvat de wet, dat zijn de vijf boeken van Mozes, de Pentateuch, maar soms wordt ook het gehele Oude Testament hieronder verstaan, de Tenach, wat de joodse naam is voor het Oude Testament, de Talmoed (op schrift gestelde uitleggingen van discussies door rabbijnen over de toepassing van de wet in het dagelijks leven), Mishna (mondelinge instructie en leringen), de feestdagen zoals Seideravond en Pesach, de reinigingswetten en vastendagen. Dat is nog lang na de dood van Jezus zo gebleven.

Jezus, een nog jonge man, dertig jaar oud, zonder bijzondere functie of titel, was in de ogen van velen door zijn woorden, genezingen en heilsdaden veel meer dan zo maar een rabbi of profeet, zodat ze in hem de Mes-

sias zagen. Het was niet zijn bedoeling een bijzondere, van Israël afwijkende aparte gemeenschap met een eigen geloofsbelijdenis en cultus te stichten. Jezus en zijn apostelen waren gewoon joden en gingen naar de Tempel en naar de synagoge.

Echter vrij snel na zijn dood en opstanding werd dat wel gedaan op grond van zijn wederopstanding en de Geest van het Pinkstergebeuren. Op grond van enkele charismatische ervaringen (verschijningen, visioenen, stemmen) en interpretaties uit de Hebreeuwse Bijbel kwamen de joodse volgelingen van Jezus tot de overtuiging dat Jezus door God tot het eeuwige leven was opgewekt. (Psalm 110 en Handelingen 2:22-36) en door zijn opstanding uit de dood aangewezen als Gods zoon (Romeinen 1:3 en verder). Uitgangspunt hiervoor was de eschatologische Jezus-beweging.

(Eschatologie is de leer der laatste dingen, dus dood en oordeel; dus beschrijving van wat na de dood en bij het laatste oordeel gebeuren zal.)

Over de auteur



Wies Kuiper (1935) is eerstaanwezend priester van de kerkgemeente Zwolle. Zij werd op 5 november 2005 gewijd tot priester. Verder is zij voorzitter van de Clericale Synode. Van beroep was zij lerares in het middelbaar onderwijs en daarin heeft zij vele jaren beroepsmatig gewerkt. De laatste dertig jaar is haar aandacht vanuit de vkk-gedachte gericht geweest op theosofie, hierin heeft zij veel gestudeerd en lezingen gegeven zowel in Nederland als daarbuiten. Nog steeds geeft zij leiding aan het theosofisch studiecencentrum *Lanoe* (dat betekent 'leerling') in Zwolle.

Het vertrek der joden en het ontstaan van kerken

Na de val van de Tempel in ongeveer 70 na Chr. werden de joden, en zeker de hoogsten in rang, geweerd uit Jeruzalem, en er begon een geleidelijke uittocht, voor een deel langs de oevers van de Middellandse Zee richting Griekenland (waar al veel joden verbleven) en verder naar Italië, Rome, en voor een deel langs de zuidelijke oever van die zee, richting Egypte, waar ook al veel joden woonden, vooral in Alexandrië. Maar dat waren ook toen nog allemaal gewoon joden.

Nu was het wel zo dat de joodse boeken al vóór het begin van de jaartelling in het Grieks vertaald waren, waardoor er toch wat verandering in de betekenis kwam omdat een aantal Hebreeuwse woorden en begrippen niet goed in het Grieks vertaald konden worden en ook omdat er meer Griekse joden waren die het Hebreeuws, laat staan het Aramees, niet machtig waren. Ditzelfde gebeurde aan de Noord-Afrikaanse kant. Daar werden die boeken in het koptisch geschreven. Dat betekent: in de Egyptische taal, maar geschreven met Romeinse lettertekens. Het Egyptisch kende in die tijd alleen nog maar een soort beeldschrift.

De basis in deze beginfase bevatte alleen de geloofsbelijdenis dat deze Jezus Christus de Messias was, zoals dit werd bezegeld met de doop in zijn naam en door de eucharistie in zijn gedachtenis. Zo ontstond al heel vroeg het fenomeen **kerk**. In de Germaanse talen: *kerk*, *Kirche*, *church*, afgeleid van het Griekse woord '**kyriakè**' (dat wat toebehoort aan de **heer** of '**kyrios**'). Hiermee wordt het huis of de gemeente van de Heer bedoeld.

In de Romaanse talen werd het andere Griekse woord **ekklesia** gebruikt: *iglesia*, *église*. Daardoor kwam het woord *ekklesia*, resp. het Hebreeuwse woord '**kahal**', dat *verzameling* of *vergadering* betekent, terecht in het Nieuwe Testament.

Dit concept 'kerk' betekende niet een getrapte organisatie van geestelijken of functionarissen, maar meer een groep die op bepaalde tijden en plaatsen bij elkaar kwam. Daar verkondigde men het evangelie, verrichtte men de doop als inwijdingsritueel, en het avondmaal als dankbaar gedenken. Ook deed men veel aan goede werken; vooral ook binnen de eigen groep. Maar allen waren nog steeds jood, totdat na de verwoesting van de Tempel eigenlijk alle joden weggetrokken uit Jeruzalem.

De splitsing der geesten

Er ontstond wel langzaam een soort tweedracht omdat Paulus de '**heidenen**', dus de Grieken en/of Romeinen die wilden meedoen, niet verplichtte de joodse reinigings- en spijswetten na te leven en ook de besnijdenis was voor hen niet noodzakelijk.

Jacobus, die het hoofd van de beweging in Jeruzalem was, was een wijs man en ging niet in tegen Paulus, wat Petrus eerst wel deed. Petrus was eerst de zegsman van de discipelen, maar hij verhiel zich niet goed met de vrouwen. Petrus werd wel de leider van de joodse leden van de groep.

Overigens is nergens bekend dat Petrus de eerste bisschop van Rome was. Waarschijnlijk is hij daar wel gedood, maar ook daar is niets van beschreven en er is ook geen graf van hem gevonden. Waarschijnlijk was ene Linus de eerste bisschop van Rome.

Door de andere benadering van de '**heidenen**' door Paulus groeide de Jezus-beweging wel snel. Deze '**oergemeente**'

bestond uit apostelen, mensen die Jezus gekend hadden, profeten en profetessen, evangelisten en hulpkrachten en gewone volgelingen. Er waren veel vrouwen onder deze volgelingen; bijna allen waren getrouwd. En de bijeenkomsten vonden ook voornamelijk plaats in de huizen van die vrouwen.

Ook ontstond er onenigheid over de vraag wie het belangrijkste was (zie Lucas 22:26, waarin gezegd wordt: *de leiders moeten dienen worden*). Het woord priester werd niet gebruikt. Wel het woord **presbyter**, dat betekent '**oudste**'. Men kende bisschoppen, diakens en oudsten. Oudsten stonden ook altijd al aan het hoofd van een joodse gemeente en het waren ook de oudsten in de Jezus-beweging die de hand oplegden waarmee aan een bepaald lid van de gemeente de plechtige volmacht werd gegeven tot het verrichten van bepaalde diensten. De hoofdlocatie in de beginjaren (tot na de verwoesting van de Tempel in de jaren 70 na Chr.) was zeker niet Rome maar Jeruzalem. De basis bestond uit de geboren joden, of ze nu Aramees spraken of Grieks.

Het was een beweging van de lagere klasse, er waren veel vrouwen onder hen. Verlangd werd innerlijke vrijheid en vrijgevigheid. De christelijke oergemeenten wilden zich niet van de joodse gemeente of joodse natie losmaken, maar hechtten eraan deze te integreren. Men hield vast aan de heilige geschriften. Ook bezocht men de Tempel, bad de psalmen en eerbiedigde de Mozaïsche rituele wetgeving (*halacha*) met name besnijdenis, sabbat en de spijs- en reinheidsvoorschriften. Maar men hield ook vast aan het geloof in Jezus, de Messias. (Grieks: *christos*, gezalfde). Men hoorde zichtbaar tot de geloofsgemeenschap als men zich in Jezus' naam liet dopen en ter herinnering aan hem deelnam aan het avondmaal.



Schriftlezing in de synagoge, schilderij van James Tissot (1836-1902)

De ontmenging der verschillende geloven

De verwijdering tussen joden en christenen was te wijten aan de vervolgingen en executies van de hellenistisch-joodse christenen. Beginnende omstreeks het jaar 42 met Stefanus, en later vanaf ongeveer 60 tot en met de verwoesting van de Tempel door de Romeinen in 70 na Chr. Toen trokken alle joden weg en werd door een joods 'concilie' bestaande uit Farizeeërs in de buurt van Jaffa besloten tot een formele excommunicatie van de christenen en een 'vervloeking van de ketters' (de Jezus-mensen dus). Dit moest bij iedere dienst in de synagoge opnieuw herhaald worden. Vanaf dat moment was er dus een scheiding tussen de joden en de Jezus-mensen, die later christenen werden genoemd.

Maar ook bij de groep Jezus-volgers bestond er een anti-judaïsme. Dit is terug te vinden in de evangeliën van Mattheüs en Johannes.

Verschiede liturgische grondhoudingen

Er zijn essentiële verschillen tussen de liturgische grondhouding van beide godsdiensten. In het **christendom** groeide door de eeuwen heen een grondhouding van een verstoorte relatie tussen God en de mens. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de interpretatie van de 'zondeval' en 'erfzonde'. Die kon alleen hersteld worden door het offeren van Gods zoon door menswording, lijden en opstanding... het Paasgebeuren dus. 'Daardoor,' zegt Peter 't Riet in zijn boekje 'De joodse oorsprong van de christelijke eredienst', 'is de eredienst voor christenen vooral de expressie van een transcendent heilsgesbeuren, waaraan zij zich onderwerpen ten einde deel te krijgen aan de verlossing.'

De liturgische grondhouding van het **jodendom** daarentegen wordt gekenmerkt door het partner-zijn van God en mens, niet alleen in het scheppingsproces, maar altijd. Hoewel de mens weet dat hij nog een onvolmaakt beeld van God is dat naar volmaaktheid kan groeien. In het jodendom kan iedere mens zich rechtstreeks wenden tot God, kan iedere mens een eredienst leiden, in het christendom gaat dat via een gewijde priester. In het christendom wordt vooral door de priester gesproken namens God. In de joodse gemeente wordt door of namens de gemeente tot God gesproken. Die draaiing van de christelijke grondhouding schrijft men toe aan de grote toestroom van Grieken en Romeinen, 'heidene' dus, die deze grondhouding vanuit hun Griekse en Romeinse godendom meebrachten.

Deze grondhouding is heel belangrijk. Gaat het nu om theologie: kennis van God, of is de vraag zoals in het jodendom: hoe moet de mens zich tegenover God gedragen? Ook is het belangrijk ons te realiseren dat het joden-

dom één God 'Jahwe' had in die tijd. Het vrouwelijk aspect ('Shekinah') was al een paar honderd jaar eerder uit de Tempel verbannen. En daarbij komt nog dat het christendom een God in drie aspecten kent, de Heilige Drievuldigheid.

Misschien moeten we ons in de komende tijd eens goed bezinnen hoe de grondhouding van onze Vrij-Katholieke Kerk is. Wat vinden we terug in onze 'missie en visie' (opgenomen aan het einde van dit artikel) of eventueel op de informatiepagina 'De Vrij-Katholieke Kerk in een notendop' op bladzijde 4 van dit nummer?

Als je je daar goed in verdiept, zie je dat je de vrij-katholieke gedachte in die tekst over de grondhoudingen niet echt kunt terugvinden. Nu is het aantal christelijke kerken ook heel groot en zeer divers, dus het is niet verwonderlijk dat het niet lijkt te kloppen. Vooral ook omdat de vkk wel een christelijke kerk is, maar ook geënt op theosofie en gnosie en bovendien een open blik heeft naar andere godsdiensten, zoals boeddhisme en hindoeïsme, soefisme, etc. Hierdoor is er niet veel kans op dogmatisme.

Laten we om een beeld te krijgen van dat verschil in grondhouding bij voorbeeld eens kijken naar de opbouw van de erediensten (zie tabel onderaan deze bladzijde).

Opmerking: bij het vijfde onderdeel van de christelijke liturgie is God zo genadig de gemeente op te nemen in zijn programma met de Wereld. (Tot zover Peter 't Riet in zijn brochure 'De joodse oorsprong van de christelijke eredienst'.)



Wat gebeurt er zoal bij een dienst in een synagoge en wat herkennen wij daarvan nu nog in onze kerk?

– psalmen: wij zingen die bij o.a. Prime, Completen, Vespers, Lange Vorm, maar de teksten die wij gebruiken

Tabel: de parallellen en de verschillen tussen de joodse en de christelijke liturgie, voor de overzichtelijkheid verdeeld in vijf gelijkwaardige fasen

In de synagoge verloopt de eredienst als volgt:

onderdeel van de dienst	functie
1 inleidende gebeden	gebedsoefeningen
2 Sjema/Heiligen van de Naam	gemeente neemt Gods koningsschap op zich
3 hoofdgebed	gemeente zoekt gemeenschap met God
4 Thora-lezing	gemeente leert de levenspraktijk
5 afsluiting	wending naar het dagelijks leven

In het christendom is de opbouw als volgt:

onderdeel van de dienst	functie
1 openingsritus/verootmoediging	voorbereiding op ontmoeten met God
2 woorddienst, lezing of preek	God spreekt de gemeente toe
3 geloofsbelijdenis	de gemeente antwoordt bevestigend
4 eucharistie	God laat de gemeente toe aan zijn tafel
5 wegzending	God zegent en geeft opdracht voor de wereld

zijn voor een deel door mgr. Leadbeater aangepast aan onze tijd, d.w.z. aan de tijd zo'n honderd jaar geleden. Wel is de manier waarop ze gebruikt worden, nog oorspronkelijk, dus met een antifoan en soms met beurtzang; – dan zijn er de hymnen, die zijn meer uit de Grieks/Romeinse traditie;

– in de synagoge werd bijna alles *geregiteerd*, nooit gesproken dus; dat doen wij ook nog steeds;

– de geloofsbelijdenis, in de Joodse traditie het Sjema-gebed: 'Hoor Israël, de Heer is onze God, de Heer is één, en je zult de Heer, je God, beminnen met heel je hart, met heel je ziel en met al je kracht.'

De vkk kent ook een geloofsbelijdenis en als je goed daarnaar kijkt vind je, hoewel heel anders verwoord, de strekking van het joodse Sjema-gebed in het eerste deel van de vkk-geloofsbelijdenis terug: 'Wij geloven dat God Liefde is en Kracht en Waarheid en Licht, dat volmaakte rechtvaardigheid de wereld bestuurt; dat allen eens in God zullen opgaan, hoe ver zij voordien ook zijn afgedwaald. Wij geloven in het Vaderschap Gods, de broederschap der mensheid; wij weten, dat wij God het beste dienen door naar ons beste vermogen onze medemensen te dienen. Zo zal Gods zegen op ons rusten en vrede in alle eeuwigheid.'

– het Kadoesjah-gebed (Jesaja 6:3) te vergelijken met ons Sanctus;

– het Kyrië heeft een Griekse achtergrond;

– oud-testamentische schriftlezingen;

– maaltijden, bijvoorbeeld de seder- of seider-maaltijd, op de vooravond van de eerste dag van Pesach; deze heeft het karakter van een herdenking, niet zoals bij het christendom aan de dood van Jezus maar als herinnering aan de vlucht uit Egypte;

– het rituele bad, de voorloper van de christelijke doop, bijvoorbeeld in de Jordaan.

De bovenzaal

Toch zijn er een paar zaken waarvan je zou kunnen denken: Is er iets fout gegaan in het begin van het vorige tijdperk? Eén van die dingen waarover ik mij steeds verwonder is het stukje in Marcus 14:13, waarin twee leerlingen door Jezus werden uitgestuurd om een plaats te bespreken waar zij het Pascha konden vieren.

Jezus zegt tegen hen: 'Ga naar de stad, daar zal een man die een waterkruik draagt jullie tegemoet komen. Volg hem, en wanneer hij ergens binnengaat, moeten jullie tegen de heer des huizes zeggen: 'De Meester vraagt: waar is het gastenverblijf waar ik met mijn leerlingen het Pesach-maal kan eten?' Hij zal jullie een grote bovenzaal wijzen die al is ingericht en waar alles gereed staat.'

Wat daar bijzonder aan is, is dat hier de man die een waterkruik draagt genoemd wordt en die is kennelijk degene die de weg aanwijst. Nu was een man die een waterkruik draagt niet gewoon; dat deden vrouwen altijd. Maar de gylphe of het symbool van de astrologische **Waterman** is inderdaad een man die een waterkruik draagt en die dat levenbrengende water uitschenkt over de Aarde.

Je zou dat kunnen zien als een vooruitwijzing naar een periode tweeduizend jaar verder. Wat zou dat kunnen betekenen? Dat de essentie van die Pesach-viering, waar de eucharistie op steunt, pas in het Waterman-tijdperk kan worden ervaren?

Er werd ook gesteld dat er een bovenzaal aangewezen was... het Pesach-maal, de herinnering aan de uittocht in Egypte, zou daar genuttigd worden. Overdrachtelijk gezien is het Pesach-feest ook een verlossing van het

Hogere uit het Lagere, van de geest uit de stof.

Symbolisch kun je in die bovenzaal zien dat het dan gaat om de hogere gebieden in de mens, het hoger mentale, *buddhische* en *atmische* gebied, het gebied dat door de hogere chakra's belevendigd wordt. Dat was de plaats waar het Pesach-maal genuttigd moest worden.

Een ander bijzonder iets is dat die gnostische geschriften zo'n 1700 jaar in het zand van de woestijn zijn begraven geweest, en pas sinds zo'n 50 jaar is de gnosis van die geschriften langzaam aan het doordringen bij de mensheid. Deze geschriften werden hierdoor veilig onder het woestijnzand bewaard, waar geen mens ze kon veranderen en ze in hun oorspronkelijke staat aan onze tijd werden gegeven. Juist aan het begin van het Aquarius-tijdperk...

De overgang van het Vissentijdperk naar het Watermantijdperk

Een andere vraag is: kunnen wij wat leren van die periode waarin het Vissentijdperk begon? Nog steeds zie je auto's rijden met een visje achterop, waarin de vis staat als symbool van het christendom. Dat symbool vond je ook terug in de catacomben. Natuurlijk ijlt het Vissentijdperk nog wel een paar honderd jaar na, terwijl het ook nog wel een paar honderd jaar duurt voordat het Aquarius-tijdperk op volle sterkte is. Hoe leren wij de tekenen verstaan? Hebben wij een nieuwe mythe nodig voor de komende tijd? Of moeten we leren de mythe op een hoger niveau te verstaan? Of moeten wij ons ontdoen van alle zaken die bij 'vroeger' hoorden, en die nu niet meer passen? Of toch maar niet de oude schoenen weggooien voordat we nieuwe hebben?

In het onlangs verschenen boekje: 'Heilig Vuur' schrijft hoogleraar missiologie Stefan Paas: 'De kerk van de



Visualisatie van het sterrenbeeld Waterman (ook wel de waterschenker genoemd)

toekomst zal het moeten hebben van een schaamteloze, onbevengende omarmde underdogpositie, die haar de ruimte geeft om tegendraads te durven zijn en te getuigen van een God die Liefde heet.' Dus: uithuilen en opnieuw beginnen?

Het is ook al weer ruim 100 jaar geleden dat de theosofische gedachte of filosofie weer in de wereld gebracht werd. Niet door een kerk maar door een vereniging. Niet door een man, maar door een vrouw: Helena Petrovna Blavatsky (1831–1891). Dat betekent dat het niet geclaimd kan worden door een kerkgenootschap, maar dat het voor iedereen toegankelijk is. De theosofische gedachte is al heel oud, zelfs ten tijde van Plato was zij al bekend.

De uitgangspunten van het theosofisch denken zijn:

- het universum en alles wat daarbinnen gebeurt vormt één geheel van onderlinge verbondenheid en onderlinge afhankelijkheid;
- alles, van atoom tot sterrenstelsel, vindt zijn grondslag in dezelfde universele levenscheppende werkelijkheid; deze werkelijkheid ontvouwt zich in de doelgerichte cyclische en geordende processen van de natuur;
- wij volgen ons eigen unieke pad op de reis van steeds verder uitbreidend bewustzijn, om de tocht naar ons ware thuis, de Bron van alle bestaan, te voltooien.

Nu, bij het begin van het Aquarius-tijdperk, is het de tijd dat de Waterdrager zijn geestrijk water over de wereld kan uitstrooien, en we het Pesach, de bevrijding uit Egypte (die staat voor het lagere, ik-gerichte denken) kunnen vieren in die bovenzaal. Welke je zou kunnen zien als de plaats waar de hogere chakra's werkzaam zijn, dus het hogere denken, de intuïtie en het atman, onze innerlijke Goddelijke Vonk. Nu, gesteund door de Nag Hammadi-geschriften en de uitgebreide theosofische literatuur en meditatiemethoden die ons ter beschikking staan, krijgen we opnieuw de kans om ons bewust te worden en te leren wie we in Wezen zijn, en wat onze taak is in de kosmos.

Hierdoor ook kan de oude betekenis van *erfzonde* vervangen worden door *karma* en ingelost worden door *reïncarnatie*. Deze begrippen zijn nu in een deel van de westerse wereld redelijk bekend, maar dat was honderd jaar geleden een ware revolutie. Ook voor het weten van de eenheid van alle leven van het allerkleinste tot de

gehele kosmos wordt je nu niet meer vermoord. En het weten van het goddelijke in en buiten je zelf is geen blasfemie meer.

Dus: ja, opnieuw beginnen. Hoewel die afgelopen tweeduizend jaar zeker geen verloren tijd is geweest, moeten we nu misschien wel onze oude schoenen weggooien zodat wij blootvoets en vrij de nieuwe tijd kunnen ingaan.

We moeten nu echt naar die bovenzaal zoals aangegeven door de evangelist Marcus, om daar het Pascha te vieren... de verlossing van het Hogere uit het lagere. Wat uiteindelijk ook door de christenen gevierd wordt als de dood aan het kruis, de vier van de materie en hieruit te verrijzen. Op Hemelvaartsdag doven wij dan de Paaskaars, symbool van Zijn opstandingslichaam. Het is een teken dat dit licht de lagere wereld verlaat om op de hogere gebieden te blijven voortbestaan. Dus in die **bovenzaal** waar tweeduizend jaar geleden al naar werd verwezen.

Gebruikte literatuur voor 'De bovenzaal':

- Hans Küng: **De katholieke kerk: een geschiedenis**. Uitgever De Bezige Bij, 2004; editie: paperback van 240 bladzijden met ISBN-nummer 9023414667.
- Peter van 't Riet: **De joodse oorsprong van de christelijke eredienst: bijdrage aan een heroriëntatie**. Uitgever: Folianti, Zwolle, 1998; editie: brochure van 24 bladzijden met ISBN-nummer 9080243566.
- > Deze brochure is in 2001 opnieuw gepubliceerd als hoofdstuk 1 in het boek **Christendom à la Jezus: De herziening van het christelijk geloof vanuit haar joodse bronnen**. Uitgever: Folianti, Kampen, 2017; editie: paperback van 290 bladzijden met ISBN-nummer 9789076783413.
- Karen Armstrong: **De Bijbel, een biografie**. Uitgever 1: Mets & Schilt, 2007; editie: gebonden versie van 269 bladzijden met ISBN-nummer 9789053305782. Uitgever 2: Rainbow BV, 2010; editie: pocket van 352 bladzijden met ISBN-nummer 9789041720344.
- J.G. Sutherland: **De Bijbel en de antieke mysteriën**. Gegevens voor de tweede, herziene druk. Uitgever: Zevenster, 1983; editie: paperback van 255 bladzijden met ISBN-nummer 9789070404420.

Missie en visie van de VKK

Een overzicht van de missie en de visie en de waarden van de Vrij-Katholieke Kerk in Nederland

Missie

'Wie zijn we, wat doen we, wat willen we betekenen en voor wie?'

- de Vrij-Katholieke Kerk (VKK) ondersteunt het uitvoeren van het werk van de levende Christus in de wereld. Zij weet daarbij dat Goddelijke Wijsheid het fundament vormt voor de ontwikkeling van de mensheid. Zij is een kanaal voor de openbaring van die Wijsheid en voor de uitstorting van Goddelijke Kracht;
- zij steunt de mens op het pad van de geestelijke groei naar volmaaktheid en stelt de innerlijke ontplooiing centraal, om daarmee het Christusbewustzijn onder de mensheid te laten groeien;
- zij gebruikt liturgisch-ceremoniële vieringen en bedient de zeven Sacramenten;

- zij bevordert het geluk en het welzijn van de hele mensheid en van alle leven.

Visie

'Wie zijn we, wat doen we, wat willen we betekenen en voor wie?'

- De VKK draagt bij aan het uitvoeren van het Goddelijk Plan ('Uw Koninkrijk kome') door:
- het vrij laten van iedereen, in denken en in individuele ontplooiing;
 - het onderling verbinden en integreren van alle aspecten van de Goddelijke Wijsheid, de individuele ontplooiing, de liturgisch-ceremoniële vieringen, de gemeenschap en het leven;

Goddelijke Wijsheid:

- het zich laten inspireren door – onder meer – de theosofie, de gnostiek, de mystiek en de esoterie; de vkk werpt daarmee een eigen licht op het christendom;
- het bestuderen van interpretaties van de Goddelijke Wijsheid;
- het verder ontwikkelen van samenhangende visies op christendom en spiritualiteit;
- het liefdevol samenwerken van religies;

Innerlijke ontplooiing

- de mensen bewust te maken van het inwonende Licht, hen te stimuleren tot nader contact met deze Goddelijke Vonk en aldus hun heelheid te versterken;
- het bevorderen van het onderzoek naar innerlijke wegen en het aanreiken van methoden om tot een diepere bewustwording te komen;

Liturgisch-ceremoniële vieringen

- de ontwikkeling van aanvullende liturgieën die aansluiten bij de behoeften van volwassenen en jongeren in deze tijd;
- het tot uitdrukking brengen in haar liturgieën en rituelen dat God zowel een mannelijk als een vrouwelijk aanschijn bezit;

De gemeenschap

- het vormen van een gemeenschap waarin de mensen het leven vieren en elkaar ontmoeten, steunen en stimuleren;

De gemeenschap

- het bevorderen van het begrijpen en accepteren van het leven;
- in het leven een centrale plaats aan het mededogen te geven;
- het bewustmaken van het feit, dat elk mens medeschepper is.

Dit alles leidt er toe dat de mens gebruikmaakt van zijn/haar door God geschonken gaven en daardoor toewerkt naar het beleven van de hemel op aarde. De VKK ondersteunt de ontwikkeling die elk mens daarbij beleeft, wetend dat die Weg leidt naar de Waarheid en het Leven.

Waarden

De vkk steunt daarbij op de volgende waarden:

- alle godsdiensten stammen uit dezelfde bron. De vkk respecteert elke godsdienst. Zij beschouwt de Bijbel en andere heilige geschriften als een belangrijke Goddelijke inspiratiebron;
- in elke vrouw en elke man werken – in spiritueel opzicht – vrouwelijke en mannelijke aspecten. De vkk hecht aan beide aspecten een gelijkwaardige betekenis;
- mannen en vrouwen hebben binnen de vkk gelijke rechten en taken;
- de vkk maakt gebruik van democratische bestuursvormen;
- de leden van de vkk laten elkaar vrij in hun individuele overtuigingen.

De vijf inwijdingen in het christendom 2

[vervolg van de herpublicatie van theosofisch artikel uit 1979]

✍ Johan Pameijer

Wies Kuiper heeft bij het opruimen een oud nummer (van november 1979) van *De Zoeker* gevonden, een uitgave van de *Theosofische Vereniging*, afdeling Almelo. Met daarin prachttartikelen van de hand van Johan Pameijer, zowel voorzitter van de Theosofische Loge Almelo, als ook priester in de vkk. Uit dat nummer van *De Zoeker* heeft zij een lang en diepgaand artikel gedestilleerd, dat wij vanwege de totale lengte ervan publiceren in twee delen. In het voorjaarsnummer verscheen het eerste, inleidende, deel. In dit tweede deel komen de vijf inwijdingen uitgebreid aan bod. Het totale artikel besloeg drie onderwerpen: **1 het Jezus-verhaal, historie of mythe; 2 de betekenis van Jezus de Christus; 3 de vijf inwijdingen in het christendom.**

Model voor de mensheid

Natuurlijk heeft deze Universele Persoonlijkheid veel meer gedaan en in het bewustzijn van de mensen tot stand gebracht dan wij ooit kunnen bevroeden. In de om en nabij drieëndertig jaar durende incarnatie van de mens Jezus, waarvan Hij drie jaar de drager was van het Christusbewustzijn, heeft Hij de mensheid zijn eigen verleden, heden en toekomst voorgeleefd. Als mens was hij een zoon van het 'uitverkoren' joodse volk en hij droeg daar de erfenis van.

Voor mij is de geschiedenis van het Joodse volk, zoals dat in het Oude Testament beschreven wordt, de projectie van de geschiedenis van de hele mensheid. Het Joodse volk realiseerde in de geschiedenis van tijd en ruimte wat op mythisch niveau in de legende van Isis en Osiris was verteld. Jezus nu verrichtte hetzelfde op kosmisch niveau. Zijn kruisiging verwijst naar de mensheid, die in een bepaalde periode van haar lange pelgrimstocht, die voert van monade tot Godheid,

geketend wordt aan de wereld van afmetingen, van begin en einde, van leven en dood.

In de opstanding van Christus ligt de belofte aan de mensheid en aan elk individueel lid daarvan, dat hij eens door innerlijke groei en bewustwording de dood zal overwinnen, net als Christus dat getoond heeft. Christus ontlastte door zijn lijden de mensheid van haar collectieve karma, dat inhield: de verstoffelijking en verharding van het innerlijk wezen door het te ver doorschieten van het denkvermogen, gepaard gaande met verdringing van het gevoelsleven, de Liefde. Vandaar dat hij een beroep deed op het geloof van de mensen. Hij die gelooft versterkt zijn gevoelsaard en raakt daardoor in staat tot het geven en beleven van gevoelens als de Liefde als universele aantrekkingskracht. Zo wordt het denkvermogen in evenwicht gebracht met het in de Atlantische tijd ontwikkelde gevoelsleven en deze harmonie brengt ze samen op een hoger plan. Daaruit ontwaakt de intuïtie, in het licht waarvan geloof tot hoger weten wordt. Daarin ligt de verlossing besloten, die Christus beloofd heeft. Maar het gaan van deze weg kan alleen door eigen inspanning: door de Christus in zichzelf te herkennen en te erkennen.

'Niemand komt tot de Vader dan door Mij,' leerde de Heer. Hij is de Weg, de Waarheid en het Leven. Dit is niet met het verstand te begrijpen. Maar Christus kwam niet om het verstand te sterken. Hij kwam om de Wet te vervullen, die het voortbestaan van de mensheid moest veilig stellen. Hij kwam om de mens te leren hoe hij moest uitgroeien tot een Wezen waarin de Christus wederom geboren kon worden.

Haar dienaar ben ik geworden krachtens de bediening, die mij door God is toevertrouwd, om onder u het woord van God tot zijn volle recht te doen komen, het geheimenis.

Dat eeuwen- en geslachtenlang verborgen is geweest, maar thans geopenbaard wordt aan zijn heiligen.

Hun heeft God willen bekend maken, hoe rijk de heerlijkheid van dit geheimenis is onder de heidenen....

De vijf inwijdingen van het christendom

Vóór de opkomst van het christendom lag het zwaartepunt van religieuze beleving op het ervaren van God. Daartoe bestonden vele mysteriescholen, waar men werd onderwezen in dat deel van de godsdienst dat voor het gewone volk geheim werd gehouden, omdat het niet geacht werd die te begrijpen. Het onderwijs in de tempel droeg het karakter van een training. Na elk onderdeel van de training volgde een soort van examen. Daarbij werden de kandidaten getest op het vermogen van hun bewustzijn. Als dat zoveel was toegenomen dat een bepaalde portie geheime lering als ervaring in hun bewustzijn was overgenomen, dan waren ze ingewijd. Vandaar dat de examens eigenlijk inwijdingen waren. Inwijding heeft, volgens Plato, een geestelijke wedergeboorte tot gevolg. Wat in de mysteriescholen gebeurde bleef voor het gewone volk versluierd door geheimhouding. Maar wat ervan uitlekte kleepte zich in een vorm van mythen. Eén van de over de hele wereld voorkomende mythen handelde over de Zonnegod, die steeds omtrent midwinter werd geboren. Hij stierf een gewelddadige dood, maar verrees uit het graf tot het eeuwige leven en voer ten hemel. Daarom verkreeg hij de naam een Verlosser te zijn, want hij verloorste door zijn opstanding de mensen van de dood.

De inwijding in de mysteriën voltrok zich volgens de

berichten doorgaans in drie treden, soms voorafgegaan door nog een voorbereidende trede. De **eerste** trede maakte de wijdeling vrij van zintuigelijke gewaarwording (men sprak in verschillende scholen van reinmaking of bewustwording). De **tweede** trap maakte hem actief op geestelijke gebieden (hiervoor wordt de term geestelijke aanschouwing of verlichting gebruikt). De **hoogste** bereikbare trede was die van eenwording met het Goddelijke (in de verschillende scholen onder meer betiteld als intellectuele of onmiddellijke aanschouwing, vereniging of overgave). Deze drie treden waren de hoogst bereikbare binnen de menselijke evolutie. Elke inwijding daarboven lag buiten het vermogen van de mens. Het voorrecht om te worden ingewijd was voorbehouden aan een bepaalde geestelijke elite. Het volk bleef ervan verstoken.

Nu is het interessante dat de Christus daar een einde aan heeft gemaakt. Eén van zijn doeleinden was blijkbaar het openbaar maken van de mysteriën. De drie treden van inwijding werden door Christus geopenbaard in de Doop, de Verheerlijking op de berg en de Kruisiging en Opstanding. Zij werden vooraf gegaan door de Geboorte, die de plaats inneemt van de in de mysteriescholen gebruikelijke voorbereidende trede, en gevolgd door nog een vijfde inwijding: de Hemelvaart. Maar die laatste ligt buiten menselijk bereik. Zo zien we nu vijf momenten uit het Christus-verhaal, die vijf graden van inwijding vormen, die zonder enige geheimhouding of versluiering bereikbaar zijn voor iedereen. Zij onthullen een weg van grote bewustzijnsinitiaties die iedereen kan gaan, zij het niet zonder enorme inspanning. De scholen van de oudheid zijn verdwenen. De grote inwijder van nu is het Leven Zelf. Maar de weg voert niet over de horizontale vlakte van het stoffelijk bewustzijn, maar volgt de verticale richting opwaarts door de regionen van de Geest. Daarop staan de vijf treden uitgezet als lichtbakens van bewustwording: Geboorte, Doop, Verheerlijking, Kruisiging en Opstanding. Gevolgd door de Hemelvaart. Het zijn deze vijf graden van inwijding, die we wat nader gaan bekijken als onmiskenbare mysterietrekken in het Nieuwe Testament. Tevens zal blijken, dat de inwijdingen, zoals die beschreven zijn door Charles Leadbeater in 'De Meesters en het pad' daar volledig mee overeenstemmen. Blijkbaar is het systeem van inwijding zoals dat over de hele wereld is gevolgd, universeel.

1 Geboorte

De **geboorte** in een stal of een grot wordt als de eerste inwijding beschouwd. Het is de geboorte van het onsterfe-

Over de auteur



Johan Pameijer (1930–2013) was in zijn werkzaam leven kunstredacteur van dagblad *Tubantia*. In 1982 werd hij priester bij de vkk; later werd hij eerstaanwendend priester van de kerkgemeente Raalte. Daarnaast schreef hij, sinds hij in 1990 met de vut ging, vele boeken op het gebied van levensbeschouwing, esoterie en religie.

De leer van de vkk mocht je van hem eigenlijk niet eens een leer noemen. De geloofsstroming is in zijn visie gebaseerd op de gnosis: ieder mens draagt een goddelijke vonk in zich die tot wasdom dient te komen. De vkk gaat, zo zegt hij, ervan uit dat het christendom, de islam, het boeddhisme, het jodendom en het hindoeïsme allemaal uitingen zijn van dezelfde gnostische oerreligie.



lijke Ego of het Hoger Zelf in het hart, het lichamelijke centrum van het gevoelsleven, dat een uiting is van het astrale gebied.

Leadbeater vertelt ons dat de eerste inwijding in het astraal werk, dat verricht wordt op het astrale gebied, daar verkrijgt de kandidaat een centrum van activiteit, dat vergelijkbaar is met zijn lichamelijke activiteit in de materie. Bij de eerste inwijding zijn alle lagen van het Menselijk Wezen vertegenwoordigd. In het geboorteverhaal treden ze op als symbolen van de inwijders: de stal (hart), de kribbe (fysieke stof), de os en de ezel (emoties), de drie Koningen (Wil, Liefde en Kennis), ofwel *atma*, *buddhi*, *manas*. De ster is het leidende licht in het grote duister, de kiem van leven in een wereld die dood lijkt, het tintelende vruchtbeginsel in de dorre wintertijd. Hij is ook het lichtje in het hart, het Hoger Zelf dat in de lagere begeertenaard geboren wordt om die te transformeren tot het *buddhi*-bewustzijn van Liefde, Schoonheid en Wijsheid.

De mens die zijn eerste inwijding heeft volbracht heeft zijn lagere emoties onder de duim en verkrijgt astraal gezicht zonder misleid te worden.

2 Doop

De Doop in het water van de Jordaan, de geestelijk herscheppende stroom, wordt de tweede inwijding genoemd. Hij geldt als de tweede, nu geestelijke geboorte of wedergeboorte. Door de Doop verkrijgt de kandidaat, volgens Leadbeater, een centrum van activiteit op het mentale gebied. Dat houdt in dat hij macht krijgt over zijn denkvermogen. Hij is dan niet langer de slaaf van zijn rondspokende gedachten. Daardoor verkrijgt hij het vermogen om zijn hele lagere aard te beheersen en in dienst te stellen van het hogere. Dat is de trede die in de oude mysteriescholen 'reinmaking' of 'bewustwording' werd genoemd. Bij Jezus werd deze aangeduid met het hogere

gesymboliseerd door de nederdaling van de Heilige Geest (*manas*) in de gedaante van een duif. Volgens Jesaja betekent dit dat 'de Geest der Wijsheid, des verstands, des raads en der sterkte, der kennis en de vreze des Heren' toegang heeft gekregen tot zijn persoonlijkheid. Dit zijn inderdaad eigenschappen van het Hoger Denkvormen, dat in theosofische taal *manas* wordt genoemd. Uiterlijk betekende de doop de opnemering in Christus' gemeente, maar esoterisch is de mens door de doop deel van Christus geworden, en staat de weg naar verdere inwijding in de mysteriën voor hem open. Bij Jezus de Christus vervult het Hoger Zelf (het voertuig van *atma-buddhi-manas*) nu zijn mentale lichaam. Dat komt tot uitdrukking in de op de Doop volgende verzoeken, door middel waarvan de geestkracht in de lagere voertuigen wordt getest.

3 Verheerlijking

De verheerlijking op de berg Tabor is de derde inwijding. Marcus 2:3 zegt daarover: 'en zijn klederen werden blinkende, zeer wit, als sneeuw, hoedanige geen volder op Aarde zo wit maken kan...' Het Hoger Zelf straalt nu door het fysieke lichaam heen en verlicht het van binnenuit. Volgens de Bijbel waren er drie getuigen, namelijk de getrouwen Petrus, Jacobus en Johannes, die esoterisch de fysieke, emotionele en mentale aard van de menselijke persoonlijkheid vertegenwoordigen. Zij ontwaren naast Jezus op de berg Mozes, de wetgever, en Elia als belangrijkste profeet. Aldus staan er op een rij: de wetgever en de profeet, verbonden door de Messias (verleden en toekomst verbonden door het heden) als weerspiegeling van *atma* en *manas*, verbonden door *buddhi*, oftewel Wil en Kennis verbonden door Liefde. Alle drie ontmoeten volgens het Bijbelverhaal God op de berg. Christus kwam om de Wet (Mozes) te vervullen en Hij profeteerde (Elia) over Zijn lijden.

Deze derde Inwijding geeft ook de bevestiging dat het Hoger Zelf zelfverlichtend is, gelijk een Zon. Het is het Licht Zelf! Het straalt! Maar de drie discipelen mogen er niet over praten, want het is een geheim, een mysterie, waarvan je alleen kennis kunt nemen als ingewijde. Bij deze derde inwijding wordt het *manas*-beginsel sterk belevendigd. De ingewijde krijgt, aldus Leadbeater, een centrum op het gebied van het Hoger Denkvermogen. En heeft daarmee bewust deel aan de onbeperkte werelden van de Geest, waar ruimte noch tijd, leven noch dood voorkomen.

4 Kruisiging en opstanding

De **kruisiging** en de daarop volgende opstanding horen bij elkaar en worden gezien als de vierde inwijding. Volgens Hodson beschrijft het gebeuren op Golgotha allegorisch de innerlijke ervaring van de ingewijde van de vierde graad, voor wie het axioma 'geen kruis, geen kroon' waarheid wordt in de confrontatie met het lijden van de mens in de stoffelijke vorm. Op deze traprede van evolutie kan het lijden van de mensheid niet meer van buitenaf bekeken worden, maar moet het zelf worden doorleefd. Dat komt doordat de ingewijde nu een centrum krijgt op het *buddhistisch* gebied. Hij moet zijn kruis opnemen en toelaten dat hij daarop wordt vastgenageld onder spot en vernedering. Hij sterft, wordt in het graf gelegd, maar zal daar als grote glorie de dood overwinnen, omdat zijn bewustzijn nu doortrild is van de *buddhi*-ervaring van Liefde, Schoonheid en Wijsheid. En vanuit zijn eerdere inwijding bezit hij een 'verheerlijkt lichaam'. Dat is het wat door latere getuigen werd gezien. Elke ingewijde in de vierde graad moet volgens Leadbeater dit lijden ondergaan. Er zijn er zelfs die het niet halen en afvallen. Die ongelukkigen moeten de hele weg opnieuw gaan.

Het belevendigen van het *buddhi*-beginsel, dat van de goddelijke Liefde en van het Zoon-schap, is de hoogste inwijding die de stoffelijke mens kan bereiken. Na de vierde inwijding, zo deelt Geoffrey Hodson mee, is het menselijke bestaan tot een einde gekomen en is het bovenmenselijke koninkrijk bereikt. Daar zullen de volgende inwijdingen zich voltrekken. Hij noemde er zelfs negen, maar de Bijbel gaat niet verder dan de vijfde. Wel genoemd is de vierde die het kwellende besef van het geketend zijn aan de beperkte condities van ruimte, tijd, leven, dood etc. doet ondergaan vanuit het *buddhistisch* bewustzijn, dat door de stoffelijke herseinen straalt en dat door de Liefdesaard van dat bewustzijn een allesoverheersend verlangen doet ontstaan om de mensheid te redden uit het onderwereldachtige milieu van de fysieke wereld.

Ook hier zijn weer alle lagen van het menselijk wezen in symbolische vorm aanwezig, net als bij de geboorte. Het kruis (de fysieke wereld), het spottende volk (emoties en hartstochten), het *Sanhedrin* (het dwalende verstand van het lager denkvermogen), het scheuren van het voorhangsel in de tempel (de sluier van onwetendheid door de inwerking van *manas*), de vrouwen (de devote toewijding van *buddhi*), en de Zeven Kruiswoorden (als de weerspiegeling van de kracht van *atma*). Het graf is (evenals bij de geboorte de grot) het hart waaruit de Verlosser moet opstaan. Golgotha (hoofd/schedel-berg) duidt op de beleving van het kruinchakra.

Iemand die door alle inwijdingen is gegaan en volledig bewustzijn heeft op de gebieden van *manas* en *buddhi*,

kan volledig een opstanding in Liefde en Kennis realiseren. Het feit van de opstanding is alleen maar te begrijpen als deze geestelijke bestaansniveaus erbij worden betrokken. Om die reden is het totale christendom onbegrijpelijk en voor velen onaanvaardbaar zonder de inwijdingen erbij te betrekken.

5 Hemelvaart

De **hemelvaart** is de vijfde en laatst beschreven inwijding in de evangeliën. Hij ligt buiten het bereik van de mens. Bij de vier inwijdingen werd krachtig afstand genomen van de beperkingen in vlees en stof in de vorm van een toetsing of de kandidaat sterk genoeg was om zijn bestaan buiten het vlees voort te zetten; bij de vijfde inwijding kan de stof geen enkele invloed meer uitoefenen. Het wezen dat ooit als mens de evolutieladder heeft beklommen is nu volledig verlost van alle beperkingen, die elk gebied aankleven. De vijfde inwijding brengt de kern van het bewuste Zijn op het atmisch gebied en verschaft de ingewijde de kracht om zijn scheppingsmacht zo te gebruiken, dat hij zich een stoffelijk lichaam vormt en daarmee in de lagere werelden verschijnt zonder daar ook maar enigszins aangedaan te worden door de daar heersende beperkingen.

Die gelden alleen maar voor de voertuigen, niet voor de geestvermogens. Deze zienswijze maakt ook de realiteit van de Meesters aannemelijk, waaraan zelfs in theosofische kringen wel eens wordt getwijfeld. De scheppingsmacht van Christus maakt het ook begrijpelijk dat Hij tijdens de Eucharistieviering brood en wijn kan veranderen in Zijn Lichaam en Bloed. Alleen zijn wij onmachtig om dat op fysiek gebied te begrijpen of waar te nemen. Deze veranderingen voltrekken zich op geestelijke gebieden en ze doen ons aan op die zwakke afspiegelingen van ons, die wij op de hogere gebieden bezitten. Vanuit die gebieden – *atma*, *buddhi* en *manas* in theosofisch spraakgebruik – is de Christus in staat om altijd en overal aanwezig te zijn. Dit belangwekkende feit wordt niet begrepen, omdat wij de neiging hebben om alle mysteriën te verstoffelijken, te verlagen tot ons beperkte begrip. Maar het is duidelijk dat op gebieden waar tijd noch ruimte bestaan een universele volledigheid heerst, die de wezenskern is van een geïndividueeliseerde Godheid als het Christuswezen.

Er is geen enkele rede om vanuit theosofische visie te twijfelen aan deze dingen. Integendeel, juist door het theosofische wereldbeeld toe te passen op het Bijbelse gebeuren, wint het aan begrijpelijkheid. Zelfs de Christus-incarnatie op Aarde als Jezus, de zoon van Maria en Jozef, is in dat licht verklaarbaar, ook al is de historiciteit in geen enkel opzicht belangrijk. Veel belangrijker is dat de missie van Jezus de Christus nu helderder wordt. Dat maakt het lichter voor ons om ons aan Hem toe te vertrouwen. Tegelijkertijd vergroot het ons besef van verantwoordelijkheid, want wij kunnen ons nu niet meer met goed fatsoen onttrekken aan de daad van opbouw en bewustwording in de wereld.

Drie van de grote Christusinwijdingen worden nog jaarlijks herdacht in grote feesten. De Geboorte met Kerstmis, de Kruisiging op Goede Vrijdag, de Opstanding met Pasen en de Hemelvaart op Hemelvaartsdag. De Doop en de Verheerlijking zijn als feesten vergeten, maar komen alleen nog voor op de kerkelijke kalender. Het zou goed zijn als we ons wat meer zouden vergewissen van de diepzinnige betekenis van deze feesten.

Interview met Peter Rollins

Spraakmakend interview met de Ierse schrijver, theoloog en filosoof Peter Rollins

Het in dit nummer op bladzijde 28 besproken boek *'Verslaafd aan God'* bevat ook een interview met schrijver Peter Rollins; met toestemming van uitgever Skandalon nemen wij dat over in deze *Reflectie*.

Kun je iets zeggen over de titel 'Verslaafd aan God' en hoe die titel zich verhoudt tot de centrale vraagstelling van jouw boek?

Peter: Het wordt tegenwoordig bij kerkmensen steeds populairder om specifieke theologische taal te vermijden in hun gesprekken en in de dingen die ze schrijven. Dat zie je bijvoorbeeld in Bijbelvertalingen die mikken op een tekst die geschreven is in 'omgangstaal'. In tegenstelling tot deze trend ben ik geïnteresseerd in het opnieuw doordenken en opnieuw bezig zijn met veel van deze oude theologische begrippen. Ik geloof namelijk dat deze termen een diepgang, een zeggingskracht en een gewicht hebben waar wij nog maar nauwelijks aan zijn toegekomen. Ze hebben een stimulerende kracht die ver uitgaat boven het eenvoudige begrip van de termen waarin zo vaak door religionisten (aanhangers van de polytheïstische religie uit de Griekse oudheid) over wordt gepreekt.

De centrale term die ik in dit boek wil onderzoeken en ontsluiten is **afgoderij**. In het bijzonder wil ik laten zien hoe het idee van God zoals dat in grote delen van de kerk wordt gepreekt niets meer is dan een onmachtige afgod. Eenvoudig gezegd leidt dit tot de stelling dat God wordt behandeld als niets meer dan een produkt, een produkt dat zekerheid en bevrediging belooft terwijl het niets anders dan onwaarheid en onvrede laat zien. Dat mag een krasse bewering zijn, maar het betreft de kern van mijn theologische project. Wanneer de lezer dit doorheeft zal hij begrijpen wat ik bedoel wanneer ik beweer dat de huidige kerk grofweg de oude schepping representeert. Mijn stelling is dat een nieuwe (geloofs-) gemeenschap mogelijk is, een gemeenschap aan de afgoderij voorbij. Een gemeenschap die groeps grenzen kan overschrijden en ons kan leren hoe de wereld te omarmen en te vechten voor echte emancipatie.

Welke factoren inspireerden of dwongen je om juist nu 'Verslaafd aan God' te schrijven? Heb je het gevoel dat het boek een boodschap bevat die in het bijzonder van betekenis is 'voor de huidige tijd' in de geschiedenis van de kerk?

Peter: Al mijn boeken zijn geschreven als een poging om te spreken over de kern van de zaak als datgene waarmee we moeten worstelen om een nieuwe en levende gemeenschap geboren te laten worden, een gemeenschap gebouwd op de bevrijdende boodschap die wordt gevonden in het gebeuren van Christus. Mijn boeken en artikelen proberen het *archimedisches punt*¹ te vinden van waaruit we de gigantische structuur omver kunnen werpen die een reactionaire en afgodische levensvorm propageert, in een valse vermomming van het christelijk geloof. Een structuur waar we met ons gezonde verstand misschien de spot mee drijven, maar die we omarmen op liturgisch en inhoudelijk niveau.

Dit laatste boek is mijn meest systematische en meest duidelijke schets van het probleem zoals ik het zie. In die zin geloof ik dat het een *hermeneutische sleutel*² biedt waarmee al mijn andere werk kan worden begrepen.



Het geeft een beeld van de omheining waarbinnen de rest van mijn werk zijn plek vindt.

Welke specifieke trends of kenmerken van de moderne kerk probeer je in dit boek tegen te gaan? Welke veranderingen hoop je te zien op het gebied van de lofprijzing, het werk als voorganger en de gemeenschap?

Peter: In wezen beweer ik dat de moderne kerk meedoet aan veel van de concrete praktijken die zijn bedacht om het leven een idee van veiligheid te geven. Dat doet zij door verkondiging aan te bieden en gebeden en liederen die onze groepsidentiteit versterken en vervulling beloven. Zodoende wordt de kerk een soort *coffeeshop* die *feelgood*-drugs verkoopt aan wie er binnenkomen. Het probleem is echter dat onze poging, om de moeilijkheden die bij het leven horen te vermijden, er niet toe leidt dat we vrij zijn van het lijden maar eerder dat we er angstig van worden. De waarheid dat we lijden kunnen we misschien een groot deel van de tijd vermijden, maar we lopen altijd het gevaar om er direct mee geconfronteerd te worden. Hierdoor neigen we ertoe om het idee van veiligheid vast te houden of het nu via de kerk is, via drank of via drugs. Zulke dingen zijn op zichzelf genomen geen probleem, maar eerder de 'oplossing' voor een probleem, namelijk het probleem van de pijn. Niettemin komt de beperktheid van deze oplossing de volgende dag al aan het licht wanneer we de terugkeer ervaren van alles wat we hadden onderdrukt. De pijn is niet doorstaan maar eenvoudig vermeden. Met als gevolg dat we worden verleid om de cyclus te herhalen.

Er is echter een andere manier om met onze pijn om te gaan. Deze andere manier houdt in dat je deelneemt aan een symbolische handeling. Je zou bijvoorbeeld naar een dichter kunnen gaan luisteren die het lijden aan verlies op muziek zet; een individu dat in staat is om het soort lijden dat je voelt lyrisch te verwoorden.

In zo'n dichter ontmoeten we een mens die geweldig veel moed heeft getoond, want door te kunnen zingen over zijn lijden laat hij zien dat hij er niet door is verslagen. Wanneer we luisteren naar de muziek worden we uitgenodigd om ons te laten raken door de donkere kant van de muziek om zo onze eigen donkere kant te ontmoeten op een manier die we kunnen hanteren.

Mijn zorg is dat de meeste van de momenteel bestaande kerken werken als een soort *drug*, met voorgangers die lijken op de aardigste en meest oprechte *drugdealers*. Waar we voor betalen zijn onze liederen, preken en gebeden die ons eerder helpen om ons lijden uit de weg te gaan dan om het te verwerken.

In tegenstelling daarmee pleit ik voor gemeenschappen die eerder lijken op professionele rouwenden die voor ons huilen op een manier die ons confronteert met ons eigen lijden, de *stand-up comedians* die spreken over de pijn om mens te zijn of de dichters die in het plaatselijk café zingen over het leven.

Met andere woorden: een kerk waar de liturgische structuur God niet behandelt als een produkt dat ons zegt *heel te maken* (en een oplossing is voor al onze problemen), maar als het mysterie dat ons in staat stelt uitbundig te leven te midden van de moeilijkheden van het leven. Een plaats waar we worden uitgenodigd om de werkelijkheid van ons mens-zijn onder ogen te zien. Niet zo dat we wanhopig worden, maar zo dat we bevrijd raken van de wanhoop die al binnen in ons smeult, de wanhoop die ons tot slaaf maakt, de wanhoop die we weigeren onder ogen te zien.

Wat voor weerstand heb je ontmoet bij het religieuze establishment als gevolg van de opvattingen die naar voren komen in 'Verslaafd aan God' en hoe reageer je op deze kritiek?

Peter: Weerstand is een interessant fenomeen, omdat het niet hetzelfde is als louter een verschil van mening. Er zijn meer dan genoeg mensen die het niet met me eens zijn, van wie ik velen als mijn beste vrienden beschouw. Er zijn echter situaties waarin ik een soort *venijnige onenigheid* tegenkom die je zou kunnen aanduiden met 'weerstand'.

Wat hier interessant aan is, is de manier waarop deze reactie vaak precies het tegenovergestelde van een echt meningsverschil aangeeft. Weerstand ontstaat wanneer iemand een diep innerlijk conflict ervaart naar aanleiding van wat er gezegd is. Dit conflict is vaak het gevolg van een of andere innerlijke botsing waarin iets van het gehoorde herkenning vindt, maar men niet in staat is of niet bereid om dat uit te spreken. Misschien klinkt



dat in het begin vreemd, maar de mensen die de meeste weerstand laten zien ten aanzien van wat ik zeg, doen dat vaak omdat ze het gevoel hebben dat het klopt. In het algemeen merk ik dat mensen bereid zijn om dit innerlijke conflict te erkennen en ermee aan de slag te gaan zo lang ik ze benader op een niet agressieve, vriendelijke manier. In feite zijn sommige mensen die me in het verleden het felst hebben aangevallen vervolgens vrienden geworden.

Vanwege de ontregelende aard van mijn werk denk ik vaak dat wanneer je geen weerstand voelt ten opzichte van de ideeën die ik onderzoek, je er niet serieus genoeg mee bezig bent. Ik weet dat ik er zelf nog steeds weerstand tegen voel.

Welke van je ideeën schijnen de grootste controverses binnen het christendom te hebben opgeroepen? En waarom is dat, denk je?

Peter: Sommige mensen zijn van hun stuk gebracht door de manier waarop ik sommige vragen, geloofsvoorstellingen en gedachten die veel mensen in de kerk fundamenteel vinden, tussen haakjes zet. Met het 'tussen haakjes zetten' verwijs ik naar het academische handwerk waarbij je sommige vragen *parkeert*, om meer elementaire en potentieel nog belangrijkere vragen te stellen. Terwijl de kerk en haar meest uitgesproken opponenten de neiging hebben zich te richten op zaken die te maken hebben met het bestaan van God, de historiciteit van de verschillende dogma's en de status van de Bijbel ben ik vooral bezig met de betekenis van het Christusgebeuren zoals beschreven door de apostel Paulus en welke manier van leven daardoor wordt uitgedrukt. Verder ben ik bezig met hoe we zo'n leven kunnen beginnen en daaraan vorm kunnen geven.

Heb je feedback gekregen op de ideeën die in het boek 'Verslaafd aan God' staan van mensen buiten de christelijke leefwereld, inclusief atheïsten en mensen van een ander geloof? Als dat het geval is, welke reacties heb je dan gekregen en hoe heb jij daarop gereageerd?

Peter: Ja. Eigenlijk was mijn eerste inspiratie om het boek te schrijven het directe resultaat van het uitwisselen van ideeën met een aantal mensen die zichzelf niet zouden omschrijven als *theïstisch* of *religieus*. Ze wisten niet dat er zoiets was als een geloof dat werkelijk onwetendheid omarmde, verschil in ere hield en een onmiddellijke omarming van het leven bepleitte.

Wanneer ik het land doorga om her en der te spreken, ontdek ik dat meer en meer mensen zonder enige reli-

Over Peter Rollins



Peter Rollins (Belfast, 1973) is een Ierse schrijver, theoloog en filosoof. Hij wordt wel verbonden met de *Emerging Church*-beweging en het zogeheten postmoderne christendom. Rollins is de oprichter van het experimentele toneelgezelschap *Ikon*, dat zichzelf omschrijft als 'iconisch, apocalyptisch, ketters, emerging en mislukkend'; het valt onder wat 'theodrama' genoemd kan worden.

Rollins is gespecialiseerd in verschillende aspecten van de continentale filosofie, zoals de fenomenologie. Hij doet onderzoek voor Trinity College Dublin en werkt voor de Olson Foundation.

In het Nederlands verscheen van hem *De Orthodoxe ketter en andere onmogelijke verhalen* (2016), waarin hij humoristisch, vol ernst en provocerend de lezer in zijn leven raakt.

gieuze achtergrond zich direct bezighouden met deze christelijke visie. Bovendien ben ik vaker in gesprek met mensen van diverse religieuze tradities (boeddhisten, hindoes, moslims en christenen). Ideeën als het loslaten van je tribale groepsidentiteit, de wereld omarmen in plaats van de wereld mijden, en het afwijzen van systemen die met de kwaliteit van Haarlemmerolie beloften doen over weten en vervulling, vinden weerklank op alle mogelijke plaatsen. Misschien omdat deze onderwerpen groter zijn dan welke religie ook en belangrijk blijken te zijn voor allen die geïnteresseerd zijn in wat het betekent om mens te zijn.

Leverde het schrijfproces van dit boek voor jou in persoonlijk opzicht nog verrassingen op?

Peter: Eén van de redenen waarom ik zo geniet van het schrijven is dat het je op plaatsen brengt waar je nooit van had kunnen dromen toen je aan het begin van je reis stond. Wanneer een boek af is, praten schrijvers vaak alsof ze de uitkijkpost al kenden die ze zouden bereiken, maar het avontuur van het schrijven is veel anarchistischer dan dat. Als een schrijver begint met een sterk omlind idee van waar hij wil eindigen en daar dan aankomt, dan is hij is waarschijnlijk bezig met louter dogmatisch werk in plaats van het gevaarlijke en opwindende werk van het echte denken.

In het begin had ik niet het idee dat ik een boek zou schrijven dat zich zo sterk bediende van theologische taal. Dat was niet mijn oorspronkelijke bedoeling. Ik wilde alleen onderzoeken wat het betekent om menselijk te zijn en hoe we het leven volledig kunnen omarmen. Maar toen ik schreef kon ik niet voorbijgaan aan de provocerende bronnen van de christelijke traditie, hoewel ik veel werk moest verrichten om ze te redden uit de klauwen van de kerk. Als iemand die nooit enige bedoeling had om iets te schrijven wat academici *systematische theologie* noemen, zag ik dat dit vorm begon te krijgen, terwijl ik de contouren van het landschap onderzocht waar ik doorheen reisde.

Wat is de belangrijkste boodschap waarvan je hoopt dat de lezer die meeneemt uit 'Verslaafd aan God'?

Peter: Mijn voornaamste wens is dat dit werk er een bijdrage toe levert om de lezer op een positieve manier te prikkelen en te verontrusten. Liever dan dat ze het eenvoudig eens of oneens zijn met de boodschap, hoop ik dat degenen die met het boek aan de slag gaan op een nieuwe en gunstige manier reflecteren op hun leven. Terwijl elke schrijver er heimelijk wel een zeker genoegen in schept als hij zijn lezers weet te overreden om net zo naar de wereld te kijken als hijzelf doet, is mijn voornaamste wens niet dat mensen het eens zijn met mijn visie op de wereld, maar dat ik ze iets in handen geef dat hen stimuleert om zichzelf moeilijke vragen te stellen.

Mijn belangrijkste aandachtspunt is niet te veranderen wat mensen geloven, maar lezers te vragen om zelf na te denken over waarom ze geloven wat ze geloven. Ik nodig mensen uit mee te doen met een soort *archeologisch graafwerk* met als doel te ontdekken of hun geloofsvoorstellingen hen ervan weerhouden om het niet-weten en het lijden te omarmen en zo ja: wat ze eraan zouden kunnen doen.

Ten slotte hoop ik dat het boek voor die lezers die ontdekken dat ze nu vragen gaan stellen bij sommige dingen die ze ooit als vanzelfsprekend zagen, hen zal



Het element 'vuur' is opvallend sterk vertegenwoordigd in de huisstijl en diverse logo's van Peter Rollins...

aanmoedigen om op zoek te gaan naar gelijkgestemde mensen die dezelfde weg bewandelen, individuen die misschien medewerkers worden in de opdracht om de nieuwe gemeenschappen te smeden waar de christelijke tekst vingerwijzingen voor geeft.

Wat zou je willen zeggen tot de lezer die zich uitgedaagd voelt door het boek 'Verslaafd aan God' en zich afvraagt wat de volgende stap is, wanneer hij onzekerheid en twijfel met betrekking tot geloofszaken aanvaardt als behorend bij het christelijk geloof?

Peter: Soms hoop ik dat lezers niet overtuigd worden door wat ik zeg of dat ze het behandelen als betrekkelijk onbelangrijk. Dan kunnen ze er namelijk op een kritische manier mee omgaan of het puur voor ontspanning lezen. Zij die denken dat er wel iets (waardevols) zit in wat ik zeg, zullen ontdekken dat er een moeilijke weg voor hen ligt. Als ze deel uitmaken van een geloofsgemeenschap, moeten ze misschien een paar moeilijke vragen stellen, vragen die waarschijnlijk ervaren worden als een bedreiging voor de hele organisatie.

Een andere mogelijkheid is dat de lezer ervan overtuigd raakt dat het goed is om te beginnen met één van de contemplatieve activiteiten zoals die in het derde deel zijn genoemd. Of misschien wil hij zelfs een poging doen om een gemeenschap in het leven te roepen die mensen helpt om het mysterie, het niet weten en de onvrede te omarmen. Geen van deze dingen is gemakkelijk en er zijn weinig modellen beschikbaar om te helpen, laat staan dat er een structuur van financiële ondersteuning voorhanden zou zijn.

Dappere, toegewijde en dwaze mensen zijn nodig. Maar de dwaasheid die nodig is om werkelijk iets te proberen, zou weleens wijzer kunnen zijn dan de wijsheid van deze wereld.

Heb je plannen voor andere boeken?

Peter: Ja, ik heb er een paar. Elke keer als ik schrijf denk ik dat ik *alles wat ik kan zeggen heb gezegd*, maar elk boek dat ik schrijf roept meer vragen op dan het beantwoordt en het onthult nieuwe wegen die leiden naar vreemde, exotische, nieuwe gebieden. Ik kan niet wachten om te zien waar dit volgende boek toe leidt. ●

Noten

- 1 Het *archimedisches punt* is in de loop der eeuwen een metafoor geworden voor het ideaal van een onbetwifelbaar ankerpunt voor theorieën.
- 2 Een *hermeneutische sleutel*; hermeneutiek is de studie van de interpretatie van (geschreven) teksten, in het bijzonder van teksten op het gebied van literatuur, religie en recht.



Spiritualiteit als een meer vanuit het hart leven

✍ Hans Feddema

Elk mens heeft vier niveaus van bestaan: **1** het emotionele, **2** het spirituele, **3** het mentale en **4** het fysieke. In scholen, gezondheidszorg etc. hebben de laatste twee qua aandacht weinig te klagen in onze cultuur, maar lijken de eerste twee stiefkind. Zeker ook het emotionele, getuige de vervreemding van de moderne mens vaak: geen contact met zichzelf – waardoor hoog percentage *burnout* en zelfdoding – en nogal moeite met de ander, ook op de werkvloer. Hij/zij is in balans, als alle vier min of meer in integratie tot ontwikkeling komen. Het spirituele bestaansniveau lijkt het meest belangrijke, namelijk als het fundament voor de groei van de drie andere niveaus.

Innerlijke transformatie

Groei staat hier voor heling van verdrongen schaduwen en heet ook wel (de vaak door ons veronachtzaamde) innerlijke transformatie via 'ken jezelf' (Jezus noemt dat 'hergeboorte' of in yoga-termen: 'tweede geboorte') kortom innerlijk in balans komen met als uitkomst zelfvertrouwen en een warme blijde uitstraling. Spiritualiteit komt van het Latijnse *spiritus*: adem/geest. Heilige Geest was eeuwenlang een begrip in Europa. Meestal met hoofdletters geschreven, al was er evenals jegens mystiek nogal eens verlegenheid inzake Pinksteren en de geest. Omdat sjamanen en witte magiërs net als Jezus ook vanuit goddelijke inspiratie opereerden, ontnam de kerk in de middeleeuwen op het concilie van 869 formeel de geest aan de mens, die daardoor eeuwenlang slechts uit lichaam en ziel heette te bestaan. Later werd het wel weer ziel, lichaam en geest, maar in de achttiende en negentiende eeuw raakte de geest om andere redenen nogmaals wat uit de mode. In de twintigste eeuw wordt dat ineens weer anders en de laatste decennia is zij, behalve in een tak van wetenschap – ook aarde en materie zou geest hebben – sterk terug onder de term *spiritualiteit*. Dit nu bij mensen binnen maar vooral buiten de muren van de kerk. Is religie (naast een instituut met regels en hiërarchie) een soort model om het Mysterie te duiden, spiritualiteit is meer de beleving en toepassing daarvan via *bezield* leven en het hebben van *innerlijke kracht*. Toepassing dan vooral qua groei in onszelf op onze innerlijke reis, maar ook naar de ander en naar vrede en milieu.

Vernieuwingsimpuls

Spiritualiteit – vaak een vernieuwingsimpuls, zoals de benedictijnse, ignatiaanse en franciscaanse spiritualiteit of die van de Nadere Reformatie – raakt de kern

van het menselijk bestaan: onze persoonlijke verhouding tot het Absolute, de Bron van Leven. Men is zich er vaak niet van bewust, maar Deze is aanwezig als stille kracht op de achtergrond. Een Kracht die ons veel meer draagt, subtiel leidt en doet stralen dan we denken. Zijn is in dit bewustzijn – in verwondering zonder veel oordeel/veroordeling en vooral vanuit verbinding met je Bron leven – net zo belangrijk als doen. Dit bewustzijn, dat zich liefdevol en zonder vooroordeel op leven in het nu richt en op echte ervaring van binnen, impliceert behalve levenskracht of *chi/qi/prana* ook eenheidsbewustzijn. Dus inzien dat we deel zijn van het Al, zoals golven (mensen) deel uitmaken van de zee: de laatste dan God voorstellend. In spiritualiteit is er hoe ook een ander Gods- en mensbeeld. God is niet een almachtige 'straffende/belonende Heer op afstand', zoals veel mensen en theologen eeuwenlang dachten (mystici overigens niet), maar een Oer-werkelijkheid,

Over de auteur



Dr. Hans Feddema (1939) is cultureel antropoloog, voormalig universitair docent aan de VU, historicus, publicist/columnist en initiatiefnemer van het Filosofisch Café Leiden. Feddema is een voormalig Nederlands politicus, en hij was mede-oprichter van de Evangelische Volkspartij en van Groen Links.

Feddema bleef actief in Groen Links: hij was lid van het eerste partijbestuur, stond op de landelijke kieslijst van 1994 en 1998.

Tussen 1998 en 1999 was hij lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland voor Groen Links en De Groenen. Daarnaast is hij lid van de kerngroep van *De Linker Wang*, het platform voor geloof en politiek binnen Groen Links. Hans Feddema publiceert regelmatig opiniestukken in dagbladen en tijdschriften.

die overal en in alles is, in materie, ja: in alles wat ademt. Een God, die ook in ons mensen wil zijn, in ons is en met ons 'flirt', fungeert als een liefdevolle vader of moeder met wie wij (zoals de inspirerende Jezus-gestalten en ook Roemi ooit zeiden) ons één kunnen voelen. Er is kortom tussen het goddelijke en de wereld geen kloof, de grote misvatting van de moderne mens, nee, het heilige is in de wereld, we worden erdoor beziel, als we er ontvankelijk voor zijn. En wat Jezus betreft, hij predikte niet zozeer moralisme via geboden, maar zei ons veel meer wie we zijn, en hoe we vriendelijkheid en liefde kunnen uitstralen vanuit de goddelijke vonk. Hij stierf niet voor de 'zondige' mens, maar wees ons veeleer de weg naar 1 liefde, 2 vergeven en 3 het ervaren van eenheid met het Universum, door hem Vader en/of koningschap van God genoemd. En wat de mens aangaat, deze maakt wel fouten/vergissingen, maar is niet per definitie slecht of zondig vanaf de geboorte op basis van de omstreken 'erfzondeleer'; hij hoeft zich evenmin schuldig te (laten) voelen, bijv. via het twee keer uitspreken van 'mijn schuld, mijn grote schuld' op zondag in de diensten. Schuldgevoel maakt klein, terwijl het in het leven veeleer lijkt te gaan om zelfvertrouwen, om jezelf aanvaarden in plaats van afwijzen. Van jeZelf te houden? Daar is niets mis mee, is niet ego-gericht, maar helpt juist de liefde in jezelf te ontsluiten, waardoor je (ook) de ander kunt liefhebben. Vergeven, Jezus' grote geschenk, is een daad van zelfliefde, want heling.

Verander de wereld, begin bij jezelf: heb een goede uitstraling c.q. goede energie

We zijn en mogen er zijn, zeker als het gaat om onze kern, ons ware wezen, ook wel ziel of sinds Carl Gustav Jung het hogere Zelf genoemd, 'de transcendentale realiteit in ons'. Het te veel 'moeten' via geboden van bovenaf werkt vaak niet en doet bijv. ons consumptisme niet echt stoppen. Andersom geeft het trachten van binnenuit te leven in verbinding met God via en vanuit de ziel ons a.h.w. spontaan compassie en even belangrijk: een warme aanstekelijke uitstraling. Het unieke van dat laatste is dat we allen als individu daardoor de wereld kunnen helpen veranderen.

Dit, omdat alles energie is en dus onze lach, onze liefdevolle woorden en gedachten teruggekaatst worden vanuit een groot energieveld boven ons (Sheldrake) en we zo indirect ook anderen daarin delen. Er zijn zelfs initiatieven om via groepsmeditatie, zoals bij *Stadsverlichting* (een initiatief van Tijn Toubert) misdaad en ander negativisme in steden sterk te doen verminderen. Onderzoek lijkt aan te tonen, dat dit in een aantal steden dan met zo'n 20% gebeurt. Werd in oude culturen het hart al gezien als centrum van wijsheid, vandaag begint men in te zien dat we tot veel in staat zijn en met hartenergie en geestkracht o.a. negativisme kunnen transformeren in een meer positieve attitude. Hoe dan ook, waarheidsclaims en dogma's zijn nogal eens aanleiding tot conflict of oorlog tussen religies, deze spiritualiteit van innerlijk verbonden leven brengt religies en miljoenen individuen, die zich religieus noemen, meer tot elkaar. Mystiek verbindt. Geldt dat ook niet voor innerlijke vrede?

Aziatische spiritualiteit of indirect de globalisering van nu speelde bij de opkomst van deze nieuwe vorm van spiritualiteit een grote rol en voorts het baanbrekende werk van Carl Gustav Jung. Jung omschreef spiritualiteit eens als 'onze levenshouding veranderen en in plaats van

minder religieus juist religieuzer worden'. Is dit, naast het weer ter hand nemen van of zich meer richten op onze innerlijke reis, mogelijk een uitdaging voor de kerk, ook gezien de identiteitscrisis, waarin ze lijkt te verkeren?

Ons helaas (wat) vereenzelvigen met ons ego?

En ons masker (*persona*) dan? We hebben inderdaad tevens een ego of 'ik'-beelden, die nodig zijn in ons beroep, emoties, relaties en geloofsvoorstellingen, maar waarvan we niet beseffen, dat ze slechts een rol zijn, ook al klinkt ons ware wezen er in door. Maar als we ons te veel vereenzelvigen met die 'ik'-beelden, kan dat ons wel ernstig belemmeren in de ontplooiing van het leven. Spiritualiteit of religiositeit helpt om ons te bevrijden van die vereenzelviging. Trouwens ook van emotionele blokkades, die onze innerlijke groei belemmeren. En van het niet willen erkennen en daardoor op derden projecteren van onze, meestal in de jeugd of tijdens de opvoeding opgelopen (in het onbewuste) verdrongen schaduwen (Carl Jung).

Dankbaarheid, zelfvertrouwen en liefde

Zelfvertrouwen, dankbaarheid en liefde lijken bij spiritualiteit belangrijke dimensies in ons leven, waarbij we acht geven op ons innerlijk, er kortom de wens is de Innerlijke Leiding een grote plaats te geven in ons leven, met als vrucht meestal *zielskracht* en *authenticiteit*. Minder in het bij ons veel voorkomende 'verstandsgeloof', d.w.z. geloof zien als: de leer en in de jeugd geleerde overtuigingen voor waar aannemen, te blijven zitten, lijkt van belang. D.w.z. geleid door onze Innerlijke Leiding meer vanuit het hart en de ziel te gaan leven. Innerlijke vrede/harmonie is dan het gevolg. En ook dat ons leven *als het ware vanzelf leeft*, met minder 'toeval' dan we denken en we meer in staat zijn tot compassie.

Leven is verre van zinloos

Zijn wij dan niet ons brein of ons lichaam? Beide zijn zeer functioneel, het brein lijkende op een computer, maar onze ziel is naast het ego het sturende element. Deze is, zoals nu meer en meer wordt ingezien, ook pre-existent. We waren er m.a.w. al voor we in 'het vlees' kwamen, in wezen dus onze ouders gekozen hebbend en niet andersom. Mede ook daarom is het leven verre van zinloos. We zijn immers primair spirituele wezens, zij het in ons lichaam als belangrijk voertuig, en allen met een missie of zielsopdracht. Tevens elk met een ons wat in de gaten houdende 'engel', ook al zijn we die beide na de incarnatie meestal (lange tijd) vergeten. Als we hier dus primair zijn om leerervaringen op te doen als ziel, waarom het leven dan niet (meer) bewust en vanuit het hart proberen te leven? Al of niet via yoga, geweldloze communicatie, periodieke meditatie en zo nu en dan in stilte naar binnen gaand, zoals de bekende charismatische Vlaming David Van Reybrouck bepleit in z'n belangrijke net uitgekomen boekje *'Vrede kun je leren'*. Vanuit het hart leven is in elk geval een minder veroorzaken van anderen en zeker niet, zoals in de kerk helaas wel eens gebeurde, een wegzetten van mensen met een andere visie op religieus leven. Kortom in dit mooie aardse echt bewust proberen te leven, tevens in het besef dat er een onzichtbare geestelijke lichtwereld is, die – ook volgens vu-theoloog Jan Veenhof in zijn boek *'De kracht die Aarde en hemel verbindt'* uit 2017 – meer met ons bezig is dan we denken, althans ons niet helemaal alleen laat zwemmen op onze reis door het leven, zowel de innerlijke als de uiterlijke.

BOEK bespreking



Alle boekbesprekingen zijn geschreven door Aat-Lambert de Kwant, tenzij anders vermeld



Steenrots en struikelblok

Petrus in de evangelies, handelingen en brieven

Auteur: Henk Jansen/Klaas Touwen [red.]

Uitgever: Skandalon, 2017

De auteurs/onderzoekers maakten gebruik van de beschikbare bronnen, zoals de Evangelien, Handelingen, de beide Petrusbrieven en enkele apocriefe geschriften. In de bundel komt de weerbarstigheid en veelkleurigheid van Petrus volop aan het licht: een visser van mensen, zondaar en bidder, verloochenaar en belijder? De vier evangelien benaderen hem duidelijk verschillend en soms tegengesteld. In de *synoptici* (Mattheüs, Marcus en Lucas) en in de Handelingen neemt Petrus een belangrijke, zij het gedeelde, plaats in.

'Aan Johannes moest een heel hoofdstuk ter compensatie worden toegevoegd om het evangelie geschikt te maken voor breed christelijk gebruik.'

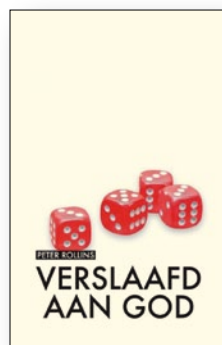
Was de discipel en apostel Petrus een messiasbelijder of een satan, een haantje-de-voorst of een dienaar, een rots of een losse zwerfsteen? De vier evangelien zijn het daarover onderling niet eens, en waar Petrus in de traditie de *founding father* van de Sint-Pieter werd, krijgt hij in de *exegese* van de afgelopen veertig jaar een veel kleinere plaats toebedeeld.

Petrus is daar weliswaar de zegsman van de leerlingen, maar de felbegeerde eerste plaats moet hij telkens met anderen delen: met Andreas, Jakobus, met de *geliefde leerling*, met Martha en Maria. Volgens Touwen komt Petrus er vooral in Johannesevangelie bekaaid vanaf. *'De centrale rol die de synoptische evangelies hem nog geven, wordt in het Johannesevangelie door Martha en Maria ingenomen.'*

Of Petrus werkelijk in Rome is geweest,

is een spannende vraag, maar erg waarschijnlijk is het niet. Touwen: *'Het Handelingenboek laat een interpretatie toe dat Petrus in Jeruzalem door Herodes Agrippa I uit de weg is geruimd. Zijn Romeinse lotgevallen zijn pseudopigraaf en apocrief. Niettemin geeft het Nieuwe Testament aanleiding tot de wenselijkheid van een Petrusambt dat de eenheid van de christenen belichaamt, ook zonder dat hij ooit een voet in Rome heeft gezet.'* De visser met het Galilees accent wordt de *founding father* van de Sint-Pieter. Volgens de evangelien maakte hij de eerste tussenstappen van Galilea naar Judea. Het boek *Handelingen* van de apostelen ziet hem niet veel verder komen. Zijn eindbestemming in Rome is *pseudopigraafisch* en apocrief. Maar volgens Fik Meijer heeft Petrus geen stap in Rome gezet. In zijn boek *'Petrus: leerling, leraar, mythe'* ontmaskert hij de mythe dat Petrus ooit in Rome is geweest en onder de Sint-Pieter begraven ligt. *'De traditie van het martelaarschap van Petrus is verzonnen om van hem een gelijkwaardige pendant van Paulus te maken.'*

In deze bundel komen de weerbarstigheid en veelkleurigheid van de apostel Petrus volop aan het licht. Is Petrus een belijder of een satan, haantje-de-voorst of dieenaar van allen, rots of een losse zwerfsteen, visser van mensen, zondaar en bidder, verloochenaar en belijder, herder en martelaar?



Verslaafd aan God

Auteur: Peter Rollins

Uitgever: Skandalon, 2017

De Ierse theoloog Peter Rollins houdt ervan om je uit je comfortzone te halen, zo bleek al uit zijn vorige in dit blad besproken boek, *De Orthodoxe Ketter*.

In de geest van Jezus' parabels schreef Rollins verhalen, die hij toelicht en waarmee hij wil laten zien dat het christelijk geloof *niet* iets statisch en systematisch is.

Rollins is een Ierse schrijver, theoloog en filosoof. Zijn denken en schrijven kenmerkt zich door postmodern gedachtengoed. Hij wordt ook in verband gebracht met de *Emerging Church*-beweging (groepje gelovigen dat probeert buiten de restanten van traditionele kerken iets van Jezus levend te houden). De Noord-Ierse Rollins (1973) is wel filosoof maar ook actief in een avantgardistische christelijke voorhoede van experimenterende geloofsgemeenschappen. Hij noemt zichzelf een *pyrotheoloog*, die de heilige huisjes van kerk en theologie in brand zet. Hij hanteert graag de methode van de rebel, die radicale dingen zegt én doet, en zo een ontregelend effect heeft. De rebel die zich niet laat vangen in de strakke kaders van een academisch discours, konden de deelnemers aan de genoemde studiedag ervaren.

Verslaving aan een God die gelukkig maakt en die de leegte in hun ziel opvult. Kerken propageren vaak dit godsbeeld en verkopen God als 'geluksprodukt'. Zo is de kerk één van de spelers op de markt van welzijn en geluk, maar voor Rollins is de aanvaarding van leegte en niet-weten juist een kern van christen-zijn. Dat laten Jezus' kruisiging en andere christelijke verhalen zien. Bevrijding van de verslaving wordt mogelijk wanneer 'het niets' als grond van het bestaan wordt erkend in plaats van het te ontvluchten.

In dié diepte is God te benaderen. Het mysterie van Gods werkelijkheid kan worden ontmoet door een diepe en toegewijde liefde voor de wereld zelf. In zijn nieuwe boek strijdt Rollins op twee fronten. Tegen een conservatieve theologie die blijft steken in een voor-kritische letterlijkheid aan de ene kant en tegen een liberale theologie die met haar over-kritische geest de radicaliteit van de christelijke boodschap ontmantelt. Voor Rollins gaat het er juist om de radicaliteit te bewaren, wat in zijn visie betekent dat de vreemdheid, het paradoxale, het geheim, het ontregelende wordt gekoesterd. Tenslotte hoeft de kerk zich volgens hem niet bezig te houden met *worship*-muziek, daar ontfermen de hitparades

zich al over. 'Wanneer zulke muziek wordt gebruikt in een kerkelijke context verandert zij de bron van het geloof tot niet meer dan het zoveelste produkt dat ons vervulling, geluk en een niet-aflaten-de gelukzaligheid belooft. De kerk neemt dan plaats naast alle andere industrieën die zich bezig houden met het verkopen van bevrediging. Godsdienstige liederen worden tot weinig meer dan reclame-deuntjes en de dominee en pastoor lijken sprekend op gladde handelsreizigers die hun god-produkt proberen te slijten aan de potentiële klant.'

Verslaafd aan God eindigt met voorbeelden van nieuwe rituelen en vieringen waarin aan het niet-weten als goddelijk mysterie een liturgische vorm wordt gegeven.

Het surplus van dit helder en beeldend geschreven boek is zijn visie die ook terug te vinden is bij steeds meer schrijvers die niet terugschrikken voor geloofstwijfel, het erkennen van onvermogen en juist daarin een als het ware herijkt geloof vinden.



God en de kunst van het vissen

Auteur: Marc-Alain Ouaknin

Uitgever: Lannoo, 2016

'Wie op zoek gaat naar God, gedraagt zich best als een visser,' zegt de bekende joodse filosoof Marc-Alain Ouaknin. 'Hij gooit zijn haak uit en wacht en wacht. En als die beet heeft, gooit die de vis terug. Zo doen echte vissers dat.' En dus ook de gelovigen. Het gaat erom te wachten en te wachten. En dan een bijzondere ervaring los te laten.

Het valt op dat het vraagteken op zijn kop op de cover er eigenlijk uit ziet als een vishaak. Vragen stellen, daar gaat het om in het geloof.

De persoonlijke zoektocht naar God van een eigenzinnig joods filosoof

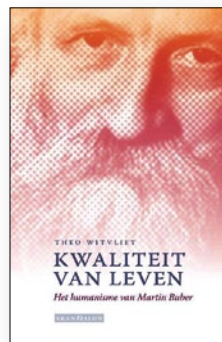
Marc-Alain Ouaknin gaat de uitdaging aan om te antwoorden op de vraag 'En dus: wie is God?'. Hij doet dat in de tradities van de meesters van de *Talmoed* door een verzameling van citaten, verhalen en gedachten te bundelen waarin je op het eerste gezicht lijkt te verdwalen. *Waarom speelt God drum?* Waarom is het goed om te oefenen om

lang op één been te staan en wat heeft jeuk met wijsheid en wijsheid met een visser te maken? God is een vraag, een 'peut-être', een kan-zijn.

Op zijn bekende eigen-zinnige manier gaat Marc-Alain Ouaknin in zijn boek op zoek naar God. Deze rabbijn is een autoriteit; zijn werk werd reeds in 30 talen vertaald. En hij wordt wel eens de Spinoza van de 21e eeuw genoemd. Onophoudelijk stelt hij vragen en wrikt hij zogenaamde zekerheden los. Dit doet hij op zijn eigen joodse manier. In zijn boek denkt Marc-Alain Ouaknin na over God en de wereld. Het Hebreeuwse woord voor **wereld** is *olam*. De stam van dit woord betekent ook **verdwijning**. Ouaknin redeneert verder: in het scheppen heeft God zich teruggetrokken om de wereld wereld te laten zijn. Daaruit dringt een vraag zich op: is God dan wel in de wereld aanwezig? Het joodse denken geeft een eigen antwoord: *tezelfdertijd is God er wel en niet*. Marc-Alain Ouaknin zet aan het denken. Hij daagt uit. Met spitsvondigheden, woordspelletjes, joodse verhalen en stevige vragen wil hij de lezer en je aan het denken zetten.

Zo zegt hij: 'De witruimtes in de teksten zijn als stilte: erg sprekend. Een tekst is literair door zijn witruimtes, zijn stiltes, zijn weglatingen en onderbrekingen die de lezer uitnodigen om naar binnen te gaan, om zijn verbeelding, zijn interpreterend vermogen en soms teleurstellingen te ontwikkelen.'

Dit boek is een uitnodiging om op zoek te gaan.



Kwaliteit van leven

Het humanisme van Martin Buber

Auteur: Theo Witvliet

Uitgever: Skandalon, 2017

De Oostenrijks-Israëliësch-joodse godsdienstfilosoof Martin Buber (1878–1965) vertaalde samen met de filosoof Franz Rosenzweig in de jaren 1926 tot 1936 de joodse Heilige Schrift, de *Tenach*, in het Duits. Daarbij ging het de beide geleerden vooral om de taalkundig precieze overdracht van de Hebreeuwse grondtekst met behoud van zijn volle betekenisrijkdom. In zijn filosofische werken komt bij

Buber vooral het thema van de *dialogo* tot uitdrukking.

Een mens is vóór alles een relationeel wezen: zonder de ander kan hij nooit tot zichzelf komen. Eenzijdige nadruk op het viëren van het 'ik' veroorzaakt veel teleurstellingen en ongeluk; niet alleen individueel, maar ook voor de samenleving. Dit is de kern van het gedachtengoed van Martin Buber (1878–1965), die samen met Freud en Einstein behoort tot de invloedrijkste joodse denkers uit de vorige eeuw.

Hij verwoordde zijn visie in onder andere *Ik en Jij*, *Chassidische vertellingen* en *Godsverduistering* – boeken die wereldwijd generaties hebben beziel.

In *Kwaliteit van leven* laat theoloog Theo Witvliet zien dat Bubers humanisme ook in de gepolariseerde wereld van vandaag van grote betekenis kan zijn: werkelijke ontmoeting, echt gesprek, vertrouwen ondanks alles. In dit essay volgt Witvliet Bubers levensweg en gaat met deze godsdienstfilosoof in gesprek. Het resulteert in een spannende, intensieve ontmoeting. En *ontmoeting* is een centraal woord in het werk van Buber, zegt Theo Witvliet. 'Misschien is het ook het centrale woord in zijn leven.'

Wie zich verder in Buber wil verdiepen moet dit helder geschreven boek beslist lezen, maar ook voor wie eens kennis wil maken met het gedachtengoed van deze bijzondere man is dit een boeiend boek.



Troostrijke tranen

Van verdriet naar veerkracht

Auteur: Marianne Williamson

Uitgever: Ankh-Hermes, 2017

Iedereen krijgt in zijn of haar leven te maken met verdriet, pijn, leed en verlies. De vraag is: hoe gaan we ermee om? Negeren en wegdrukken zijn 'technieken' die velen van ons zich bijzonder goed eigen hebben gemaakt. Marianne Williamson laat in 'Troostrijke tranen' zien hoe we juist door deze gevoelens heen een weg kunnen vinden om er uiteindelijk sterker uit te komen. Of het nu het verlies is van een dierbare, een scheiding, ontslag, familieruzie, ziekte of een gevoel van onzekerheid dat je al je hele leven belemmert: het roept gevoelens van

soms intense pijn en verdriet op. Maar we wenden ons liever tot drank of anti-depressiva, dan dat we kijken naar wat er met ons aan de hand is om hier vervolgens mee aan de slag te gaan. Volgens Marianne Williamson onderdrukken we onze (spirituele) ontwikkeling en groei door het uit de weg gaan van pijn en verdriet.

In 'Troostrijke tranen' leert ze ons, op basis van haar inspiratiebronnen en raadgevers als 'Een cursus in wonderen' en leraren zoals Boeddha, Mozes en Jezus, hoe we onze pijn kunnen **transformeren** en **helen**: van verdriet naar veerkracht. Er kunnen letterlijk wonderen gebeuren wanneer we gaan luisteren naar wat onze pijn en verdriet ons werkelijk te zeggen hebben. Zo kunnen we onze tranen achter ons laten en met een gelukkiger en zinvoller leven verdergaan. De Amerikaanse auteur schaat zich onder de groep vooraanstaande spirituele denkers, zoals Deepak Chopra en Louise Hay, en heeft met eerdere titels naam gemaakt. Ze grijpt steeds terug op het succesvolle zelfstudieboek 'Een cursus in wonderen'. De kernboodschap van het nu uitgebrachte boek is dat we verlies en verdriet beter niet met wegduwtechnieken en geestverdovende middelen kunnen bestrijden, maar veel eerder met manieren om door onze gevoelens heen te gaan.

In het boek wordt veel uit de Bijbel geciteerd, God komt voortdurend ter sprake en ook worden er tal van christelijke begrippen gehanteerd, wat voor een niet gelovige lezer wellicht wat storend kan overkomen.

Zelfacceptatie en vergeving zijn belangrijke begrippen. Het boek is niet bepaald makkelijke kost, maar prima leesbaar voor spiritueel geïnteresseerden.



Homo Deus

Een kleine geschiedenis van de toekomst

Auteur: Yuval Noah Harari

Uitgever: Thomas Rap, 2017

De *Homo Deus*, de godmens uit Harari's titel, vormt één van de belangrijkste gevaren voor de toekomst, en daarmee komen we op een belangrijke boodschap van Harari's nieuwe boek.

Voortgedreven door humanistische 'idealen' zullen genetica, biotechnologie en informatica onherroepelijk aan de mens gaan knutselen. Op de één of andere manier zal er dan een supermens ontstaan: een sterke, extreem lang levende, hyperintelligente godmens dus, al dan niet met een directe *uplink* naar een krachtige computer. Dat zal een scheiding in supermensen en 'gewone mensen' creëren; de principiële gelijkheid die aan de basis van het humanisme staat, zal verlaten moeten worden. Mensenrechten zullen worden aangepast. Maar omdat de komst van die supermens nog verre van zeker is, ligt het grotere gevaar waarschijnlijk in de snelle ontwikkelingen in informatica die zullen leiden tot wat Harari noemt 'dataïsme'. Daarin wordt ieder individu ontleed in al zijn losse onderdelen, van koopgedrag tot ziektegeschiedenis, met grote voorspellende kracht. Het systeem is nu al betrekkelijk zichtbaar in advertentiema-chines op internet.

Zoals God ooit werd ontmaskerd als een produkt van menselijke verbeelding, zo zal ook de menselijke verbeelding worden ontmaskerd als het produkt van bio-chemische processen en berekeningen, voorspelt Harari. Nu al schrijven computers verrassend goede muziek en verslaan ze professionele Go-spelers. Het 'systeem' zal ons beter gaan kennen en voorspellen dan wij ooit zelf kunnen. En dus zal het nu nog samenbindende geloof in de uniciteit van het individu ernstig gevaar gaan lopen, denkt Harari. Eenvoudig werk wordt al door computers gedaan, maar straks zullen ook voor complexe werkzaamheden steeds minder mensen nodig zijn.

Het humanisme bloeide ooit op, schrijft Harari, toen de nationale staat de loyaliteit van grote aantallen soldaten en arbeiders nodig had om te overleven. Iedereen was belangrijk! Maar als grote aantallen mensen hun economische en militaire nut verliezen, zal niet meer ieder individu uniek en gelijkwaardig worden gevonden.

Ook wetenschappelijk onderzoek tast de basiswaarden van het humanisme aan. Onze ooit zo vereerde vrije wil is bijvoorbeeld nergens meer terug te vinden in hersenonderzoek. En van het Menselijk Zelf, toch ooit de 'god' van het humanisme, is in de moderne psychologie weinig meer over dan een verhaaltje dat het brein aan zichzelf vertelt om de boel een beetje bij elkaar te houden.

Harari verkent in zijn boek ook wat een menselijk bewustzijn kan zijn zonder zo'n onvermijdelijk illusoir wereldbeeld. 'We begrijpen niet echt wat onze geest is,' schrijft hij in het voorlaatste hoofdstuk: 'We hebben niet in de gaten dat we leven op een klein eilandje van bewust-

zijn in een enorme oceaan van vreemde mentale toestanden.'

Want wie kan de geest ervaren van mammoetjagers uit de ijstijd? Van de eerste boeren of van een dertiende-eeuwse samoeraï? En zo kunnen we ons nauwelijks voorstellen hoe we onszelf in de toekomst zullen voelen.

Het is een wat ontvullend slot van een fascinerend boek dat zo optimistisch begon. Namelijk met de constatering dat juist nu, aan het begin van de eenentwintigste eeuw, de millennia-oude ervijanden van de mens: *oorlog*, *ziekte* en *honger*, wereldwijd in de hoek zijn gedreven. Ja, oorlog ook. In de meeste gebieden is die zeldzamer dan ooit. En dat danken we allemaal aan die industriële en wetenschappelijke revolutie die in de rest van het boek juist onze huidige beschaving steeds verder aan het wankelen brengt.

Voor het zover is, geeft Harari de lezer op zijn laatste bladzijde nog wat vragen mee ter overdenking. *Is leven echt alleen maar informatieverwerking? Wat is belangrijker: intelligentie of bewustzijn? En wat gebeurt er met onze samenleving en dagelijks leven als er onbewuste maar superintelligente computerprogramma's komen die ons beter kennen dan wij onszelf?*



De geest uit de fles

Hoe de moderne mens werd wie hij is

Auteur: Ger Groot

Uitgever: Lemniscaat, 2017

Dit boek is een geschiedenis van de moderne filosofie en een zinnenprikkende beschouwing ineen. Ger Groot laat zien en horen hoe wij, zelfbewuste én onzekere mensen aan het begin van de eenentwintigste eeuw, zijn geworden wie we zijn. Sinds Descartes heeft de radicale twijfel zijn intrede gedaan en is 'de geest uit de fles'. De filosofie van de afgelopen vier eeuwen laat zich beschrijven als *één lange worsteling met de erfenis van de religie*. Niet alleen de filosofie, maar de hele cultuur is van die worsteling doordrongen.

Zoals Ger Groot het zegt: 'Wie goed kijkt en luistert, kan in de architectuur van de Amsterdamse School, de schilderkunst van Caspar David Friedrich, in de opera's

van Wagner of een lied van Ramses Shafy de filosofie van hun tijd waarnemen. Je ziet en hoort Kant en Schiller, Nietzsche en Sartre door de kunstwerken heen. Filosofie is overal, in alle hoeken van de samenleving – niet alleen in de kunsten, maar ook in reclameboodschappen, in pornografie en zelfs in de graffiti op straat.'

Beeld- en geluidsfragmenten bij dit boek zijn te vinden op de website www.degeestuitdefles.com.



Het niemandsland van een moeder

Als je kinderen je dood verklaren

Auteur: Geertje Paaij

Uitgever: Just Publishers, 2016

Ik stuitte op dit boek door kennismaking met de auteur op Facebook en ben haar boek meteen gaan lezen en stopte niet eerder tot ik op de laatste bladzijde was. Ook staat zij op het interviewlijstje voor mijn radioprogramma, waaruit ik wellicht wat delen licht.

Geertje Paaij (1952) is moeder van twee dochters, Brigit en Iris. Over haar oudste, Brigit, schreef ze in augustus 2015 een column in *Metro*, wat leidde tot kamervragen van de SP.

Het gebrek aan betrokkenheid van ouders bij de psychiatrische behandeling van hun kind heeft zij treffend beschreven in haar vorig jaar verschenen boek *'Het Niemandsland van een Moeder'*.

Geertje Paaij schetst in dit taboedoorbrekende boek een wel heel ontluisterend beeld van de stand van zaken binnen de GGZ en de hulpverlening. Brigit lijdt aan schizofrenie, een ziekte die wordt versterkt door drugsgebruik. Als mentor van haar oudste dochter streeft Paaij inspraak na bij het behandelplan bij de GGZ, maar Brigit neemt het haar moeder heel kwalijk dat zij deze volgens haar onterechte diagnose krijgt.

De bureaucratie en rigide regels eisen in een later stadium hun tol en langzaam verliest Paaij het zicht en de grip op de levens van haar dochters. Wanneer Brigit in de letterlijke beslotenheid van een GGZ-instelling via *social media* schokkende wegen vindt om met de buiten-

wereld in contact te komen, escaleert de situatie. In haar ziekte begint Brigit haar moeder als een soort satan te zien.

Als ook haar jongste dochter Iris, die kampt met ADHD en een persoonlijkheidsstoornis, het contact met Paaij verbreekt wanneer die de geldkraan dichtdraait, rijst de vraag: hoe ver gaat moederliefde? Steeds weer loopt zij tegen de verslaving en de gedragsproblemen aan en zij heeft daarbij ook nog te maken met een falende hulpverlening.

Het is een heel aangrijpend verhaal, dat voor mensen die in vergelijkbare situaties zitten, herkenbare beelden en gevoelens oproept.

De tweede verhaallijn in haar boek beschrijft het schrijnende verhaal van Ron, Geertjes partner, die na onderhuidse verwijten van zijn kinderen het contact met hen verloor. Na talloze pogingen het contact met zijn kinderen te herstellen in de hoop op een harmonieuze en liefdevolle omgang met zijn zoon en dochter, steekt hij er geen energie meer in en bant hij ze noodgedwongen uit zijn innerlijke belevingswereld.

Het niemandsland van een moeder is een schrijnend en treffend geschreven boek dat mij, als vader van twee dochters die ik niet meer zie, heeft gekraakt.



Meegaan tot het einde

Stervende mensen bijstaan

Auteur: Marinus van den Berg

Uitgever: Ten Have, 2017

In *Meegaan tot het einde* biedt Marinus van den Berg inzicht in de laatste, maar zeer kostbare tijd van een stervende. 'Hoe lang duurt het nog?' Deze vraag wordt heel vaak gesteld als iemands ziekbed zijn sterfbed wordt.

Een mens in de laatste periode van zijn leven begeleiden kan zwaar, maar ook zeer waardevol zijn. In korte, vaak praktische hoofdstukken beschrijft Van den Berg wat er kan gebeuren. Thema's zijn onder meer: het tempo waarin het einde nadert, fysieke en mentale achteruitgang, waken, en de zorg voor de gestorvene. Een boek voor familieleden, mantelzorgers en hulpverleners.

Van den Berg staat kort stil bij de vraag wat er na de dood komt. Hij haalt daarbij de schrijver Bomans aan. Vroeger zeiden men 'hij is er bijna', nu zeggen we 'hij is er bijna geweest'. Van den Berg geeft aan dat er veel vragen leven over wat er na de dood is. Soms stellen stervenden de vraag aan de geestelijk verzorger. Anderen zijn overtuigd van een gelukkig leven na de dood, maar nog al te vaak wordt iemand die gelooft in een leven na de dood meteen zekere meewarigheid aangekeken en als een strenggelovige gezien. 'Zo'n opvatting over een leven na dit leven zou duiden op gebrek aan gezond verstand, op onhelder denken. Geloven wordt dan al te gemakkelijk verengd tot een geloven in een leven na de dood, een hiernamaals, een hemel.'

Terughoudend is Van den Berg in het geven van antwoorden, ook dus op vragen over leven na de dood. Maar hij luistert wel naar mensen die geen vragen stellen maar spreken uit een innerlijke overtuiging dat zij hun dierbaren terugzien. 'Zij getuigen van hun geloof. Zij antwoorden op wat voor anderen een vraag is.'

Marinus van den Berg schreef een waardevol boek voor naasten, nabestaanden, mantelzorgers, professionals en vrijwilligers die betrokken zijn bij het levenseinde.

Het onderstaande boek zal worden besproken in het volgende nummer:



Het harde paradijs

Opkomst, bloei en neergang van Bhagwan Shree Rajneesh (Osho)

Auteur: Karel Wellinghoff

Uitgever: Aspekt, 2017

Er is veel geschreven over de methoden van Osho die in de vele therapiegroepen in zijn ashram werden toegepast. Hoe het er daar aan toeling, is bij niet veel mensen bekend.

Karel Wellinghoff doet in dit boek een indringend verslag als deelnemer aan de groepen en hij beschrijft wat de gevolgen waren in de relaties van mensen en de maatschappelijke impact op hen. Omdat het boek heet van de naald is geschreven heb je het gevoel bij dit explo-

Boekaankondigingen

✍ Aat-Lambèrt de Kwant

Nieuwe boeken waarvoor in dit nummer helaas geen plaats is voor een uitgebreide bespreking worden in deze rubriek aangekondigd. Enkele boeken zullen later uitgebreider worden besproken.

Pamkaj Mishra: *Tijd van woede: een geschiedenis van het heden*; Atlas Contact, 2017

In *Tijd van woede* beschrijft Pamkaj Mishra de geschiedenis van woede als politieke drijfveer. Met historische parallelen laat hij zien dat deze tijd niet uniek is: ook het begin van de twintigste eeuw was vol van destructiedrift, nationalisme en terrorisme. Dat is geen geruststellende gedachte en *Tijd van woede* is dan ook een alarmerend boek: er zal een mentaliteitsverandering nodig zijn om onze vrijheid, welvaart en stabiliteit te behouden. Wanneer Mishra als onmisbare voorbereiding op zijn eigen boek naar *De oorsprongen van het totalitarisme* van Hannah Arendt verwijst verschilt de geest van het werk van Arendt sterk van die van *Tijd van woede*. Zoals ook hier de titel al laat zien, ging het Arendt om verschillende oorsprongen die uiteindelijk het nazisme mogelijk maakten. Nergens suggereert zij dat deze ontwikkeling onontkoombaar was, zoals Mishra wel voor de hedendaagse geschiedenis betoogt. Misschien heeft uitgeverij Atlas juist hierom wel gesteld dat het hier om een 'alarmerend boek' gaat.

Robert Jan Blom: *Natuurlijk gezond*; Aspekt, 2017

Naast de reguliere geneeskunde bestaan er honderden zogeheten 'alternatieve geneeswijzen'. Denk daarbij aan natuurgeneeskunde, chiropractie, hydrotherapie, homeopathie, manuele geneeskunde en nog vele andere therapieën waaruit gekozen kan worden, als er sprake is van klachten, maar ook als methoden om een betere algemene gezondheid te bereiken.

In dit boek brengt auteur Robert Jan Blom bijna 200 alternatieve geneeswijzen in beeld. Hij doet dat op een verhelderende manier, gericht op zowel de patiënt die zich aangetrokken voelt tot een bepaalde therapie, alsmede de patiënt die zich naast de reguliere medische behandeling wil laten begeleiden door een betrouwbare, alternatieve therapeut.

Marcel Beijer: *Overwonnen verlangen*; Elikser, 2017

'Lees je gelukkig' is de ondertitel van de roman *Overwonnen Verlangen* van journalist Marcel Beijer. En dat is precies het gevoel wat de Almeerse schrijver, columnist en hypnotiseur de lezer wil nalaten als die het boek heeft gelezen. *Overwonnen Verlangen* is een liefdesverhaal waarin de hoofdpersonen vanuit intens verdriet de liefde ervaren. 'Gaandeweg het boek wordt het verhaal steeds lichter,' zegt Beijer. 'Als journalist ben ik kritisch en als columnist plaag ik graag. Met dit boek laat ik een compleet andere kant van mezelf zien. Ik geloof dat alles in het leven met een reden gebeurt. Vanuit die gedachte is *Overwonnen Verlangen* ook geschreven. De Amerikaanse internet-radiozender Paperbackradio.com besteedde onlangs een half uur zendtijd om alleen al de cover van *Overwonnen verlangen* te bespreken.'

Esther Bonse: *De droom*; Elikser, 2017

Het thema van dit boek is één van de meest elementaire verlangens en basisbehoeftes van de mens: *de liefde*. Een droom die in ieders onderbewuste lijkt te sluimeren, is het romantische verlangen naar een ultieme, meest complete en voor ons voorbestemde geliefde. In niets anders dan in de liefde is het zo gemakkelijk om verstrikt te raken in dromen en illusies. Illusies over een prachtige, stralende en ideale zielsverwant. De meeste mensen komen mettertijd tot de conclusie dat dit verlangen niet méér dan een droom

is en gebaseerd is op illusies. Dat het verstandiger (b)lijkt om uit te kijken naar een realistischer partner.

Ria Teeuw: *Leef je Zelf, en activeer je innerlijke kracht*; Hejafa, 2017

In deze beknopte samenvatting van de inzichten van de schrijfster staat de vraag centraal *hoe je zo dicht mogelijk bij jezelf kunt blijven*. Want hoe dichterbij je bij jezelf blijft, hoe gemakkelijker je het leven creëert waar je gelukkig van wordt. De auteur behandelt een aantal eigenschappen die nodig zouden zijn om voluit te kunnen leven. Zoals de moed vinden om een nieuwe weg in te slaan. Of hoe je problemen kunt omzetten in kansen. Bij elke eigenschap hoort een verhaal van iemand die een ommezwaai heeft gemaakt. De verhalen zijn bedoeld als inspiratie, zodat mensen die een verandering zoeken in het leven een handvat hebben om daarmee te gaan beginnen.

Coen Verbraak: *Kijken in de ziel: de achterblijvers*; Thomas Rap, 2017

Presentator Coen Verbraak maakt twee nieuwe afleveringen voor zijn programma *Kijken in de ziel*, ditmaal een tweeluik waarin het onderwerp *rouw* centraal staat.

Op de maandagen 2 en 9 januari was te zien hoe hij in gesprek ging met mensen die hebben ervaren hoe het is om iemand te verliezen. Het tweeluik wordt uitgezonden onder de naam *Kijken in de ziel: De achterblijvers*. Coen Verbraak gaat dieper in op de fases van rouw, de verschillende ervaringen en hoe mensen divers kunnen omgaan met verlies.

Nadina Barroso: *Ego: geluk kan niet groeien in de schaduw van verlangen*; Aspekt, 2016 en ***Ken mij niet*** [Thriller]; Aspekt, 2017

Op Facebook kom ik nogal eens in contact met schrijvers van doorgaans spirituele, religieuze dan wel esoterisch gerichte boeken en zij sturen mij al dan niet via hun uitgever hun boek toe.

Zo ook Nadine Barroso van wie in 2016 haar boek *Ego* verscheen. Een intrigerende, vrijmoedig geschreven roman die bepaald geen standaardroman genoemd kan worden, want je moet wel een beetje thuis zijn op het gebied van spiritualiteit. Deze roman is meer een combinatie van een zelfhulpboek met een goed verhaal, heel verrassend. Dat het boek ook als zelfreflectie kan dienen is subliem in de cover weergegeven: de vrouw die voor de spiegel staat en naar je kijkt, het is alsof ze wil zeggen: 'Is het bij jou ook zo?' Op de achterflap staat: 'Wanneer de lezer zich openstelt, zal zij of hij nader kennismaken met het eigen ego, met alle gevolgen van dien.' Hoofdpersoon Olivia is, getriggerd door een persoonlijk verlies, van mening dat de mensheid in sneltreinvaart de verkeerde kant op raast. Nog meer richt zij zich op die kant in haar eigen wezen die gevoelig is voor verleiding en genotzucht en die een onbevredigbare hang heeft naar acceptatie. Ze besluit de strijd met het ego aan te gaan, maar verleiding, in de vorm van haar aantrekkelijke werkgever, gooit roet in het eten. Hij zet het leven van Olivia op zijn kop.

In april verscheen haar tweede roman *Ken mij niet*, waarmee Barroso m.i. definitief een zeer verdiende plek verworven in de Nederlandse literaire wereld.

Binnenkort ga ik deze veelbelovende auteur interviewen en dan kom ik dus op haar boeken terug. ●